

آلدينز خصوصي مملو ماته كوره نور كستان ملي برلكي نسي
كاتبى دوقور محمدالدين احمد بيكك ناشكده كي 60 باشق آنامي
سويت بيليلدي اوننگه پاك قارابان وە پاريم جامي و ختون
بولماقته قاراماي شويك فورال آندا قاماقا آيب، باقوشنى تش
آي قيناملازىد، بو گاهىز آنا بولنه ويكله رنگ غيري انبار
مامله لريگه چيده آلماي آغبر سورنده خاستالاشنى و قاماقخانه
چىقماق ايكي كون سوگرا آوغوش باشلاندا اولمشىز.
«باش نور كستان» روس استىلاسى نائيريله آغبر فلاكتكه او
جراحان دوقور محمدالدين احمد بيك وە عاتله افرادىنگ بو آغبر
قاپىنى يوزه كەدن قوشولوب، مرحومه نگ قالمالارينا اوزون
تير هم سبر تيله يدىز.

ييري بومشاق بولسون

نور كستانك ملي قورنولوشى بولدا شهيد نوششى نور باشق
نگك آناسى وە حاجى احمد باشانگ زوجسى عابته خانم استابولدا
نويابريك 29 يونه لاي تاگرينگ رحمتيگه قاروششيدى. الله رحمت
ايلىن. بى مرحومه نگ قايىلى قىز وە اوغوللارى باسلىرىگه بو
ره كەدن قوشولوب، اولارغا سبر تيليمىز.

باريسدا مهم بر معروضه

ده قابرنگ 5 يده باريسداغى «فرانسى باورباك» خديتيدى بو.
دونغو افرائنا ملي جمهوريتينگ نيشى ايشلەر نظري شولگين
(Choulguine) افرائنا، قافاسيا وە نور كستان ملي حركه لرى
خضه فرانسىزچا مهم بر معروضه اقومشدر. معروضه كه باريسنگ
نورلو دارلەن لىدىن مهم شخصيتلار قاتناشتلار. معروضه پاك اعينيله
تىكلەنش وە معروضى اوزون آكتيپلاشمىدر.

باش نورستان

نور كستانك ملي قورنولوشى اورجوه كوره شورى ايلق مجوه
باش محررى: چوقاي اوغل مسطى

1929 يىلى يىلك ده قابر - ده قابر (برلچى كانون) 1932 | سار 37
تجان چينا اشلاقان

ده قابر خاطرلارى

ده قابر آبي بى نور كستانلار اوچون خاطر ملي بر آي دى: 1917
نچى يىلك 10 نچى ده قابرندە (ايىكى توميله 27 نچى نوپارىك)
«نور كستان مختارىنى» اعلان ايلىگەن ايدى، 1929 نچى يىلك
ده قابرندە ايسه بى «باش نور كستان» يىزنى تارقانا باشلاق.

مختارىت - بو، بىلك كېچىشيم، بىلك خاضر لىقى دورىمىزلك وە
روس انقلابغا، روس انقلابچى دەموقراسيىگه اپنا بوخلامىزلك تادىمىز.
«باش نور كستان» ايسه - بىزنگ كېلەجە كىز، «نور كستانك قور
نولوشى وە استقلالى اوچون يوروتوب نورغان كوره شىرتنگ بايرا
غىد، «كوره نى بايراغى» - بو، داها غلبه ايمىس، بلكه غلبه
چاروغىمىد. بىز بو يردە بولتور ساويت دىككاتوراسيىگ 14 نچى

بىل دوتومى مائىتىلە يازدىلارنى قايتاروب اونمىز...
 يوكسەك ئاۋرۇش بىلەن سۆزلەنگەن سۆزلەر، بەدەمچە مەغلەلەردە
 فوندارا آلاڭدۇر بۇ اوجون ھەر نەرسەدەن اول مىلى بىرلىكىمىز
 ساقلانغۇ، اولى كۈچەيتىش ۋە مىلى شەۋرىنى قوللاندىرىش كېرەك
 (پايش تۈركىستان نىڭ 24 جىيى سانغا قاراڭغۇ) بۇرۇن خاسىرىمى
 عمومى-سىياسى شىراپت ايجىدە بالا غىلباسىغا اوختايدىغان ۋە پائىز
 «تۈزۈم» مەجموعە، كەبى اولدەن بايلىقتا مەھكۇم مەجموعەلەردەك
 يازىلىشى مۇمكىن بولغان «غەربى تۈركىستان» پاقۇستاش قانداق بىرلەشكەن
 تۈرك مىلى، قوزغاق تىلەككە بېرىلىپ اونورمايمىز. بىرلىكچون، ايدى
 يېڭى سىياسى شىراپت ايجىدە، باقىنداغى بولۇپ اونىڭەن اېڭى خىلفەت
 يىتەرلىككەن: عموم تۈرك مىلى نەدى قانداغى بىرلىككەن تىتىنى (اغلار)
 تۈرك تارىخى قوبۇرغىسى، ۋە ايدىكى تۈركىيە جەمھۇرىيىتى مەارى
 ۋ كېلى سايبىلى دوقۇر رشىد غالب بىككە «استانبولدا بايبان»
 غازىنا، سرفىدادا اوقۇنمىلى ۋە آڭلاشمايدىر «دېيە خەد دانىم»
 استانبول تۈرك تېلى قونۇرەسىگە مەن ۋە اھمىتى بىلگىلەگەن يازدى
 بىدەر تارىخى دورىگە خاسىرى مەسلەدە بىرلىك آمانولولو ئوغۇللا
 دېمەردان تىلەككەن، مەن شو اېڭى مەم استقامتتە دوامىلى ۋە تېرىن
 بىر سۈرئەدە ايش كۈرمەككەن.

بىرلىك سىياسى ۋە مىلى قورۇلۇشىمىز، ھەر نەرسەدەن اول بىرلىك
 اوز ايشىمىزدۇر. بۇ يوكسەك غايەمىزغا بىر بىرلىك كەبى اوز مىلى قورۇلۇ
 لوشى اوجون عمومى دوشمانغا قارشو كۈرمە شۈجىلەرنىڭ اېڭى سېتى
 سۈرئەدە بىرلەشمەلەرى ابلە تېزدەك ايرىشەچەككەن، پائىخاسە بونون
 تۈرك كۈچلەرنىڭ — ئاتار، باشقۇرۇش، قېرىملى، آذربايجانلى،
 تۈركىستانلىلارنىڭ — اوز آرا سېتى سۈرئەدە بىرلەشمەلەرى لازىمى
 ئېنىق اونىڭ ۋە كۈكلەشترمەك كېرەك. اولارنىڭ آراستىدا ھېچ بىر
 اختلاف بولماسلىقى لازىم.

«پايش تۈركىستان» بار كۈچى بىلەن بۇ غايەغا خىدمەت قىلىپ
 كېلىدى، اوڭا دەۋەت ايشىدى ۋە ئالمايدىغان يەنەدە ايشەچەككەن...
 دە قار ايشى بىر تۈركىستانلىلارغا، بۇ كۈن پائىخاسە بىت ايشەك
 ايشەدېڭىز يەنە بىر خاۋىرىمى خاتىراتىمدا. اۋدە 1917 جىيى مىلى
 باشكەندە بولغان دە قار ۋە قەلار دېدۇر.

مختارىت اغلانى بونون تۈركىستاندا سىياسى رۇھىگە كۈنە
 بىرلىشىگە سبب بولدى. مختارىت ھۆكۈمىتىگە پائىختى بولغان خوقۇدە
 مان سۈكە باشكەندە ھەم بۈيۈك بىر ھىجان ھەم سۈرەدە كەدە ايدى.
 مختارىت اعلان اېلمىز ايتامەس دىر حال باشكەندە بۇ خادىمى بايرام
 ايشىگە خاسر لانا باشلايدىلار. تۈركلەر ۋە روسلار بىر ايرىلكە خاسر
 لاندېلار. تاشكەن شەھرى ائىلىگى (شەھرى دوماسى) خاسرلىقكە كىرى
 ايدى. شەھرى ايجىدە تەپاشى بىر ۋىراىمى تۈزۈلگەن ايدى. او زامانگە
 رىسى مەلۇماتنامەلەرىنى كۈزۈدەن كېچىرىشەككەن عموم خلقى بايرامىنىڭ
 قۇرچامان كۈزۈلۈشىنى كۈرۈشەچەككەن. بايرام كۈنى — 13 (26)
 جىيى دە قار — تاشكەن سۈرەدە كەندەن شەھەرگە اون مىڭدەن آرتىق
 آلىق يىكىنلەر كېلىگەن ايدى. بونون شەھرى بايراملار ۋە دېھقانلار
 تۈركىستان مختارىتى، «پائىخاسون تۈركىستان مجلس مۇناسى»
 دېھقانلار مختارىت ھۆكۈمىتى ائىمارلارنى يازىلغان بۈيۈك پلافلار
 بىلەن بىرەنگەن ايدى. بايرام تەشكىلاتى تۈرك قىسىمىغا خاسر
 بۈرۈگى — ناموسلىق ۋە رۇھى ايرىك تىنالى بىرلىك سۈرۈ قارى
 ايدى. تاشكەن بۈكەن بۈكەلەرى بۇ بايرامدان خىققاندا قورقۇنلار ۋە
 اوتىنچون دەم اوز باشلوقلارنى — ساۋار قوم رۇسى قولسوف ۋە
 اولىگ اورۇنساىرى اۋسەنسىكى — آغزىدان بۇ بايرامغا قاتناشمىق
 ۋە «تۈركىستان مختارىتى» نى تېرىك ايتىدەك ايتىدېڭىلەرىنى بىلدۈر
 گەلەر ايدى.

تاك جاشىمىدا باشلاپ شەھرى مەپىشلەر باشلاندى. شەھرىگە تۈرۈ

لو بولملازندا ناطقار اوچون ميرلار قورولغان ايدي. ناطقار سو
 يادىدى مى قورنولوش يولدا برىچى باشقىچ بولغان مختارلىك
 معناسى آكلايدى. بولشه ويكلهردە سوز سويلەيدىلەر وه بوللاردا
 توركستان مؤسان مجلسىنى تالماققا خاشىر ايكلەنكلەرنى يىلدىر.
 توركستان مختارى اعلاى مامبىلە 1917 چىر يىل 13 (26) دەقارده تاشكندە تۇرىپ
 ايىنگەن خلق پىرامىدان بر كوروش. شىخاوند مهورده كى بوزون جامع جولىدا
 تولاغان خلق منور قارى تىك غىلامسى تىكلەرگەن

رسىدە منور قارى (۱۶) اولىك ساغدا عىداه اولانى (خامىر تاشكند بوكلەك مكى
 لورمىن برىمە پروم سور) سولما باش فكرالى عىنانان مىدىس برلك غوجە افدى
 دىلەر. توركستانلىرىك سىياسى عمومى غو اعلان ايتىمك وه قاماغا
 آلتانلارنى بوشاماق حقدەغى طلبلەرىك ساويت حكومتى ويكلە.
 رى راضىلقە جواب بىردىلەر وه بولشه ويك شهر قوماندانى غودودىچ
 اوزى بالذات تاشكند قاماقتالەرىك قايسىنى آجوب ايچىندە كى
 بارچا سىياسى مجوسلەرنى آزادلققا جىقارويپ يوباردى...

كون بونولاي تىنچلىكلە كىچىدى. هيچ بر آكلاشما وچىلىق بو.
 لىمادى. هەر يىردە اوزىك بولورلىق انتظام بار ايدي. كىچىقورون لىم
 پىنچىلەر ناز قالماققا باشلايدىلار. فوجامان بر توركلەر تودەسى ايسى
 شهرگە قايتماقتا ايدي. بوللارلا برار ايندىكە قاماقدان قوتقارولغان
 بر ليجه آدام وه بوللارنىك ايچىندە بوروشو موقت حكومتىك تور.
 كستان قومىتەسى اعضاسىندان غراف دوردهردە بار ايدي. سايىنچىلەر
 داودا فداعى ناز كوپروكلىك اوستىدان ايندى كە ايسكى شهرگە

توركستان مختارى اعلاى مامبىلە 1917 چىر يىل 13 (26) دەقارده تاشكندە تۇرىپ
 ايىنگەن خلق پىرامىدان باشقا بر كوروش

كىرمەك اوزدە ايديلەر. برىدن اوق آيدى. اوق چاچار
 (مىترالىوز) چاقىلىلادى. بو اوقلارنى بولشه ويكلەر تامايندان
 بتدىرىپ قوبولغان ساويت دىشلەرى آنا باتورلار ايدي.
 قورالسز خلق تودەسىدە دەشتلى بر قارما قارشىلىق توعدى... پارا.
 لاھالارنىك فروادى... مېلىق وه اوق چاچاردان اوق آنولار دوام

ایسه گده... ناز بر کومرو که قیبلغان قورالیز انسان توفیسی بر
بریمی یاسوب ایزه... یوزله رجه انسان آریققا توشه... بر قانچاسی
سودا بوغولاد...

... انسان تودهسی نازفالاد. آیتلار نوقتاید. وقعه بیرن
اونلارچا تورک شهیدی قانما بویانوب یالدر، یوزله رجه بارالغان وه
اونلارچا سودا بوغولغان تورک نماینجیلاری قالاد.

روس بولشه ویکلهری تورکستان مختاریتی برنگله برابر مه
شوندای «ایرام» ایتدیله ایدی. 13 (26) نچی ایله 14 (27)
نچی ده فایر آراسندای بوتون کچه بویجه شهرده روسلارنگ
آیتلیشی دوام ایتدی. بو، بولشه ویکلهرنگ مختاریت بایرامندا قاتا
شقان روسلار بلن حساب کوروتلهری ایدی.

ناشکنده بولشه ویک قوماندائی غودوویچ سوکرا لاری ایضاحان
بره رگه ن نماینجیلهرنگ اونی قاناقخانه قابوسینی آجناقما کوچله
مجبور ایتدیله برینی وه سیاسی محوسلهرنی بالذات اوزلهری جیقا.
روب یوزدیله برینی سوله مشدی... فقط نه قولسوف، نده اوسید
نسکی هیچ بر زمان اوزلهرنگ مختاریت بایرامی قاتاشوغا، مختار
دیشی تبریک ایتوکه وه اونگ مدافعه سچون حرارلی تظلمار
سوله شکه کوچله مجبور ایتلکه نلکله برینی سوله مشدیله...

1917 نچی ایله 13 (26) نچی ده فایر کونی روس بولشه
ویکلهرنگ بزرگ خلقیزغا قارشو خیانت ایتدیگی کوندر. اونلار
شو کون اونلارچا قارداشلاریمزنی خائانه بر سوزنده اولدورمشلهر.
ده، بو کونده ن اختیاراً بزمه روس بولشه ویکلهری آراسندا آچقندان
آچق قالمی کوروش باشلاشد...

بولشه ویک خائلی قوربانلارنگ قانی لوج (انتقام) ایتدی. او
قارداشلاریمزنگ خاطر سیمیا یالغر تورکستان استقلالی گه لاقدر.

مرحوم «آسیر مجموعه» مدبری نهال یکنک اوبالیز
جیقیشیغا قارشو جواب

«پاش تورکستان» نگ 30-32 نچی سالاندائی K. A. ن
داویلسر بالمناجلیق وه ساخته کارلق» بلن عیبه گن مقاله لاریمغا
K. A. نکه نیمه جواب بیرمز ایکه نلکلی بویوک مراق بلن کونوب
یوز گن ایدم. اوزیشی مدنی جمعیتده ن ساناوچی هر بر انسان اور
چون بولندای بر قارالونی جوابیز قالدیریب بولمایدورغانلغی
آشکار بر نرسه ددر. او عیبه لرنی اساسلی دلیلله بلن اوستوبدان
آوب تاشلاشی لازمدر.

چونکه مضبوطات صحیفه لاریندا آچیق بر سوزنده بالمناجلیق
وه ساخته کارلق بلن قارالانوغا قارشو ایتدیمه ی کیچمه ک اوجون
تخصی ناموس وه اجتماعی حبا حقتده بر مدنی جمعیت اعضاسندان
نماینه باشقا بر مفهومکه ایگه بولماق لازم.

اونگچون نه مه ن مرحوم «آسیر مجموعه» نگ 17 نچی سا.
ندائی «جوقای اوغلو مصطفی» یگه سونک جواب ده K. A. نی او.
پاتسر بالغان وه ساخته کارلقلار قوللانمیشی بلن قارالانوغا قارشو
هیچ بر سوز — نه بر پروتست، نده بر ردیه — نایماغانم اوجون
سونک درجه ده حیرت ایتدم.

لاکن یونگ یوزیکه، مگا «جواباً» مقاله یازغان ییک افندی اوز
یازیمی ایله ییز تورکستانلیلارغا روس جارلیننگ سونک ییلینگ
ناشکنده کی مدعش آوغوست کونلهرینی ایتلندی.

1916 نچی ییلیک آوغوست آیی. بوتون تورکستاندا روس
قوشونلاری خلقیمزنی، روس جارلیننگ حرت میدانلاریندا ایشلش
نوغرولندائی بویروغیغا بویون سونماغانی اوجون قریب نوکمه گده
ایدی. روس اداره سی آیتقا ناشکنده سارنلاری مفا قارشو تحسبلانغان
ایدی. چونکه بونلار بره چی اولاراق روس حکومتیگه قارشو عصبان

بايراغى كونهزگەن ايدىلەر. «سارتلارغا» وە باشقا نوركستان تور
 كلەريگە ئاشكەن شەر باغچالارنىدا وە بويوك كوچەلەرنىدە كېزەك وە
 اوتورماق بايقاق قىلغان ايدى. نوركستان گەنەرال گوبەرناتورى (۱۷۱۰
 لى، غومبىسى) نىڭ يورۇغى بويىچە نوركستان توركلەرى بوتون
 دوس مأمورلەرنى اورۇندان توردوب ئە كېلمەكلە سالماقكە مەجبور
 رېتىدە ايدىلەر... «سارتلارغا» قارشو قەھر وە غضب او قادار شەتلى
 ايدى گە، قەرغانە و لايتىنگ مەكتەلەر مەنشى (اڭ مەنشى تورك دور
 شەمى بولغان مېسونه اوستروئومونك شاگردى) كۆزەنسوف
 قەرغانەدەن ئاشكەن گە كېلەر وە دوس حكومتىنگ «ملى حىساينى»
 نەزمىن اېتمەك اېستەب «سارتلار» خەتتە مەخسوس بىر مەروسە سو-
 بايەنەر. محررلەر بىزدەن دوختور مۇھەر بىكك «باش نوركستان»
 نىڭ اونكەن سائىداغى «نەھال بىككە گەنەرال قوربانكېن جولى»
 باشلىقلى مۇقەللىدەن آرتق بو كۆزەنسوف مەروسە بىكك مەنومىنى
 بايىرسىز. اونىڭ ھەر بىر سوزى «سارتلارغا» قارشو ملى كېن آغوسىلە
 آغولانغان ايدى. بو مەروسە چاغندا خاتىر بولغان بىر نېچە نوركستا
 ئىلارنىڭ كۆزەنسوفك تەخىرەنە افادەلەريگە قارشو برونەست
 قىلماق تەشەلەرى روس بوليس مأمورلارنىڭ «ناۋىشكى گەس!»،
 «يوقال!» دېگەن غەبلى قېچىرىقلارى بلەن قارشو آلتىدى ايدى.
 كۆزەنسوف وە حكومت مأمورلارنىڭ بو اۋانسىزلىقلارى ختى بىر
 قىم روس نىڭلە وچلەرنىدە خىرنگە سالغان ايدى... نەن ئاشكەندە
 بو وقەدەن سوڭ كۆزەنسوفنى «ناموسىز» دېب اۋنگلە باقىنلىق،
 ئايشلىق قىلىشەن واز كېچكەن روسلارنى دا بىلىدەم.

مەنە ايدى 10 يىل سوڭرا استابولدا، «سارتلارغا» قارشو
 ناموسىز كۆزەنسوفك روس ملى كېن وە عداۋتى بلەن آغولانغان
 تەخىرەنە سوزلەرنى، دېيەنك، خىرفى خىرفى تەكرار ايتۇجى بىر
 آدام جىقاد. بو آدام اوزىنى «توركيات اېلستېنسىنگ اېستىنى»،
 «آئىز مەجموعە» نىڭ مەبرى دېب آنايدىر، اسمى نەھال وە ايشىڭ

بىك پامان ھەم قايغىلى قەتەسىدە شۇنداق گە او بىر تورك دور...
 نەھال بىكك كۆزەنسوف بولوب كېتىشكە ايكى مەنە سب بو.
 لىغان ايش... مەنە نەھال بىكك اوز ياۋىزلىقلارى: «زكى ولىدى
 بىكك كىتابىدان ھەر تورلو توركلەرنىڭ اخلاقى خەتتە آرزوق بىر
 مەنە ايدىنەك قەبل اولماقكە بىر بىر بىن بورادە سارتى دا، توركەنى-
 مە، اوزىنىڭ دە، باشقوردى دا، قازاغى دا، تارنجى وە قاشتارلىنى دا
 كوردەم وە ھىسى خەتتە فېكر ايدىنەم... دېدەر. زكى بىكك نەھال
 بىك ناماتەدان اۋڭا اسناد ايتلىگەن «سارتلار» خەتتەشى خېرىكىن
 مەنلىق رولەندەن تارتىپ، تارىخىناساينى بىر بىلمە بىز. نەھال بىك
 نىڭ «ايگىرى مەنشى» اۋنى بىر ياخشىلىققا آلوب جىغىما باجى نەھال
 بىكك اوزىگە ھەم ايدىنەن: مۇلا، «آئىز مەجموعە» نىڭ غەبلى
 سائىدا، ھەن نەھال بىكك مەنە «سوڭ جولى» آرتەدان «تورك
 اولدوشە پىشمان اولدوغىنى سويلەيدەن مەلم نامزدى» باشلىقلى بىر
 خاھ يىرلەشەنلىگەن. «آئىز مەجموعە» نىڭ ساجى وە مەبرى بولغان
 نەھال بىكك بو مۇقەللى كوردەنى قالغان بولۇدى، شەھەرس، مەككى
 ايسەن ايدى بو خادەن گە نەھال بىكك «ايگىرى مەنشى» نى تىلىق
 ايتەن گە «توركلەر تورك بولغانلىقلارغا بىشمان قىلماقدا لار، دېگەن-
 دەك بىر خەتتەن جاسىل بولادىر.

يوق، توركستانلى نوغانلار، ھىچ بىر زەمان «توركيات اېلستېنو-
 سى اېستىنى» نەھال بىكك ايكىرى مەنشىنى تەلپىد ايتەن گە. نەھال
 بىكك خەتتە اداغىناينى دا، «تورك اولدوشە بىشمان اولدوغىنى
 سويلەيدەن مەلم نامزدى» نىڭ احساقەينىدە اۋولارنىڭ اۋولەريگە
 ئاشاب قويا بىرىن گە بىر اۋز آرا مەداغى سېتى بىرلىكتە ابلە نەھال
 بىكك «سارتلارغا» كۆزەنسوفلارغا «قاراشنىڭ» توركستان
 توركلەنلەسى اېچىگە ھىچ بىر قانداق آيرىلىق سالالماساينى كوردەم
 بىشەر كېرەك.

توركستان تورك اورۇغلارنىدان بىرىگە قارشو كېن عداۋت تور-

كروكلهري چاقوب ياتقان مەنە شو آدمە ھېچ آغزىنى قوشمايدۇ.
 سدان «غرىي تراكيادان ياقونستانە قايىار برلەشكەن تورك ملتى»
 ياراتماقدان بحث ايىپ اوتوزويدىر. آم، بختىز كاغىد، سەن مەر
 بر نەرسەگە نىھىل قىلا يىلەر ايگەنەن!
 نھال يىك اوز «جواب يىكك ايگە سوگىدا:» «بر بويوك تورك
 ايلي واردىر. بو ايل دائىما بر تەك مەركىزەن ادارە اولوناچاقدر.
 مناقشە اولوناچاق مەكلە فەدەراسيون مو، اتخادىمى مەشلەسى دەگىل،
 آنجاق «مەركىز آنادولودامى، يىدى سودامى» مەشلەسى اولايلىر»
 دىب يازادىر.

بو سوزلەر «سارت دوشمانى» نھال يىكك آغزىدا بويوك
 تورك برلكى غايەسىغا قارشو نە درجەدە حەرمىزلك بولوب كوردىر.
 نەدىرا بونەدى بويوك بر مەشلەنى اونگكە جدى سورىدەنە مەكەمە ايىپ
 اوتوزوشك ھېچ بر مەناسى يوق. فقط، بر نەرسە يار. ايسىگىدە
 بولسا كىرەك، نھال يىك باشدا توركستانگ كىلەچەگىدە «سارتلار»
 نك رولىنى اونلار كوچەبەلەر (قازاقلار) چە «اونورغان» شىكلدە
 سويامەنگەن بر سوزنى «اونورگەن» شىكلدە سويەدىكلەرى اوچون
 چىقاروب قويىشىدى. اكر «بويوك تورك ايلي» نك كىلەچەك مەركىزى
 مەشلەسىنگ حەندەدە يەنە شو «فونەيك برىسپىي» اساس اولاراق
 قبول ايتلەدرگەن بولسا توركبات اينستىتوسى آسپشانى يىكك آند
 دولو «اونوران» يىغى، يوقسا يىدى سو «اوتورغان» يىغا مائل بولا.
 چاقىنى ايندىدەن يىلب قويماقدا مەراقلى بولور ايدى.

اكر نھال يىك «مەركىز» مەشلەسىنگ حەلى اوچون «تارىخىنى
 اساس قىلب آلونى اويلاسا، آمىن بولسون كە برىچى اولاراق آند
 دولوغا قارشو چىقادورغان كىمە، اوزىنى تارىخدا حاسرغى «آند
 دولو شوو يىزىمىنگ قوربانى قىلب كورسەتمەكچى بولوب» يورگەن
 بارنولدىك ايگە صادق شاگردى دىب ساناغان بر آدم بولادىر...
 بر تورك برلكى مەشلەسىنگ مەداكرەندەن يالغىز بر كە

مەنى شرط آشدا قاجماس ايدىك: مەداكرە كە فاتاشوچىلار آراد
 سدان «سارت دوشمانلارى» (كە بونەدى مەخلوقلارنىك بار ايگە
 ملكىنى كوردىر بوردىمىز)، «تاتار دوشمانلارى» (بوندا يىلاردا يوق
 ايسى!) وە «باشقورد دوشمانلارى» (اكر بار بولسا) چىقاريلما.
 ايدىر. بر باش توركستانلار اوچون بويوك تورك تائالەسىنگ بونون
 اعضالارىدا عىلى درجەدە قىستلى وە ياقىندىر لار. تارىختىك بويوك
 نكى دورەندە سىپاشا توركستانلى اولاراق قالماقلە قاشلايىپ بر
 بونون تورك توغانلار بىزلە برابىر تورك كىچىلكى مەلى مەدىنى توردوشونىر.
 مەركىز بىرەن بر وە ابدى مەبى دىب تايىمىز.

نھال يىك اوز «جواب» نەدە مەنەم بر شەھەنى يىشيب بىردى.
 مەن، K. A. K. A.، يىقى عبدالقادر يىك بولا يىلەچە كىتى
 تەخىن ايتكەن ايدىم (بو كە بىضى اساسلاردا بار ايدى). فقط، آكلار
 شىلدىقە كوردە، مەن ياگىلىشقانمەن: K. A. آشدا «آئىز مەجموعە»
 باش مەحررى نھال يىكك اوزى ياشرىغان ايگەن. مەن عبدالقادر
 يىكك تىقونى اونونە مەن وە بو ياگىلىشقانمەن، مەمدە اوباسىز سورىدە
 يالغان وە ساختە كارلىق قوللايىش مەسئوليتىنگ اونىگ اوستو نو.
 شەكەنى اوچون كوب سەوېنە مەن. لاكن بونەن مەن نھال يىكك
 يالغانچى وە ساختاكار بولوب چىقورنە سەوېنوم آكلانماستىن.
 يوق، ھېچ بر كىمەدە ساختە كارلىق قىلماغان بولسايدى، ائبە
 ياخشىراق بولور ايدى. وقتاگە ايدى، بختىز لىقا قارشو بو ساختە
 كارلىق ايتلەنمىشدر، شەھەسىز يالغىز بر كە آدمىنگ ساختە كار بولوب
 چىقورى داھادا ياخشىراقدر.

مەن، عبدالقادر يىكك مەنگە قارشو مەخس زكى يىككە
 ياقىلمى يوزۇندەن (چونكە باشقا ھېچ بر سەبب بوقدر) ساووغانلىقە
 زىغما، اوزىنگ توركبات اينستىتوسى وە زكى يىككە ياقىلغان

جهتندون دوستی بولغان نهال بیککه علیهمده بیرگن معلوماینگ
اویانسز بالغان وه ساخته کارلق یینیغا آیلغان بولوب جقویما بور.
کدن حیرت وه نأسف ایشکه نلکه شبهه قیلماق ایسته میده.

«ممن علیهمده کی وبقه ممن مراد — عبدالقادر بیک نامانی
دان اونکه کاغذ لاری ایچنده کورسه نیکه کن وه گویا «خوقد حکو
مینک» مالیه ایشلری بالفعل حکومت اعضائی حقوقدان فائده لار
کن خوقد بورسه (برزا) قومینسی رئیس زیکهل قولدا بولغان
لقدان بحث ایتوجی «اوز قولمه یازیلغان» حجت بولسا کیرمک
اسلمغینه، نوغولغینه شبهه ایتدیکم بو «حجت»، زیکه لنگ رولی
حقد زکی بیککه فارشو تقیدمه یازغانلار معا صدور ایسکوره
بولسا کیرمک، مدن زیکه لنگ فعلاً مالیه ناظری بولوب تورماغا لایینی،
حکومت اعضائی حقدان فائده لانه گه نیلی وه مالیه ناظری معاوی
بولماغانلینی یازغان ایدم. (زیکهل نی مالیه ناظری معاولغنه زکی
بیکنگ اوزی جقاریب اوتور ویدر. چونکه عبدالقادر بیکنگ فولو.
نداعی مهم «اوز قولومه یازغانلار معا بو حقد بر آغرسوز بوقدر»
مدن اوزومک بو خلدیقمنی قوتده ساقلایمه. لکن مناقشه نی فور
لابلاشترماق اوجون مدن شونی تکلیف ایتمه: عبدالقادر بیک ناما
یدان کورسه نیکه نرسه حقیقأده مهم قولوم بلن یازیلغان نرسه
بولا قالین) «آنسز مجموعه» نک بو مهم «قولومه یازیلغان» دان
بر قلیشه چیقارماشانه کوب نه چیمه من. مهم زکی بیکنگ علمی
بالغانی حقد یازغانلار مدان مهم شو زیکهل گه ثابت سطر لاری جیقا
روب ناشلا کزدا نه ینگر؛ بونکله مهم تقیدمنک فونی وه زکی
بیکنگ خوقد مختاریشی حقداعی علمی بالغان بیکنگ درجه سی نیچه
مقال آزالا یلیر؛ امین بولگر دوستلار، بوندان سوگرادا زکی
بیکنگ «خوقد مختاریشی» حقدنا یازدیقلار بیکنگ یوزده نوقسان
توقوزی بالغان بولوب قالادر.

یهنه بر ققطه اوستوندا بر آز نوقاب اوتسه کچی مدن. نهال بیک
عبدالقادر بیکنگ اوکا مهم یهنه ثلله فاندای، مهنگه فارشو «اولوم
ضربسی» برمدک وبقه لار بولورلق «روسچه مکتوبلر منی» کور.
سند بیکینی یازادر. نهال بیک، گویا، بو مکتوبلر مدن قلیشه جیقا
روب باساق ایسته کن بولسادا، عبدالقادر بیک «مده اولسا نور
کشان اوجون یاغیریب جاغران بر آدم» دیب مهنگه «بویوک بر
حسن نیت کورسه توب» بوکا مانع بولمشدر. عبدالقادر بیکنگ بو
نمای معامله سینی نهال بیک «بیکینلک» دیب آنایدر. عمومیتله نهال
بیکنگ اخلاقی آکلانن وه توشونوشی باشقارلار نیککندن اوزگه چه
بولسا کیرمک، او، بر «سارت دوشمانی» بولغانی حالدا نور کشان
بلادنی اوز بیک مکتورده وی (ایدیبال) نور کچی ایکه نلکینه ایانیدر.
ماق ایسته ییدر. غالباً او اوز ساخته کارلغینی وه اویانسز بالغان چیلغینی یا
مطبوعات ییتنده «بیکینلک» علامتی دیب آنایدر. مدنی وه مکتب کور
کن هیچ بر جمعیتده برمیگه دیکری اوجون «اولوم ضربسی»
بولورلق معلومات کورسه نمهک وه بونکله مطبوعات صحیفه لار نده ییدر
ایشه نی (با ایسه ایتدیرمه کنی) «بیکینلک» دیب آناماسلار وه آنا
ماق ممکن ایمهس، بوکه نی نهیدیدلرله عادتده بالغز مخصوص ساخته
کارلار وه شاتار جیلار مشغول بولورلار، آزامزدا بعضاً غایه وی کور.
رهنک مدنی اصولندان خیرسز آدمملار بولا یلیرلر. مثلاً بر کون
زکی بیک مهنگه بر اقدینی «فورقونوب قویو» نی تکلیف ایشکن
ایدی. مدن، طبیعی، اوکا قولاق آسمام. فقط زکی بیک مه ندن،
بو «فورقونوب قویو» (نهیدید) اصولینی هیچ قولانوب بولایدیغلا
نی مهمه بوندای معامله (اخلاق) نک مدنی جمعیت نلکه «شاتار»
دیپ آنالورینی سوله گه نم اوجون آزارلانان ایدی...

ایندی عبدالقادر بیک تاماییدان کورسه نیکه کن مهم اوجون
اولوم ضربسی بولغان روسچه مکتوبلر، که قایتاین، اول، آکلار
شلمایغا قاراغاندا بو «مکتوبلر» نک مناقشه موضوعزله هیچ بر

علاقى يوقىدۇ، چۈنكى، عكسى قەدردە نھال يىك، شەھەر، بو
 مكنوبلاردىن مەم اوجون بىر نىجە «أولوم» سطرلارى كىرىمى
 قالماس ايدى. سوگرا: عبدالقادر يىككگ اوز «عالمىجات» مەند
 پارم بولما نوردوب قىلمىسى لازىم وە بو مەنكە «أولوم شىرىسى»
 بىر مەركەن وىقە لارىنگ اىكگ كوجلىنىدەن قىلىتە جىقارماق كىرەك
 ايدى. مەن غەرىمدە هىچ بىر زەمان نە عبدالقادر يىككە، نەدە زكى
 يىككە روسچە مكنوب پارغان اىمەسەن. اما مەم روسچە مقلەلەپ
 نك اىدە پارچا يىكك مەندە سورتى (قوبىسى) بار. اونلاروان
 چىقاريلغان مەم قانداق قىلىشە سالىشروب كورمەك مكن. كورونور
 كە نھال يىك زكى يىككەن پالغىر بىشى تودك اورونلار بىشى انكار
 ايتەكلى كە اىمەس، عىنى زەمالدا اولنگ «دوشمان بولغانلارغا»
 فارشو مەم نوزلو يالغان، خاللق، اىكى بوزلوك وە پروفا سىون
 قوللانماق مەن عىبارت «سىاسى محادله قىلمىسى» دە. اوزىكە مال
 قىلىپ آلمىدۇ. (*)

عبدالقادر يىككە كىلگەندە، كە اولنگە مەم آرامزدا هىچ بىر
 بوزولق يوقىدۇ، اولنگ زكى يىككە بولغان دوستلىق خايطرى او
 چون زكى يىككە ارتق (عرب ئارىخچىسى اىن ضلاننگ ئەپەند
 يىكى وىجەت) بورونقو باشقورد ئوشانلار مەزك چىركىن آناقلى بىر
 «بورون نومازى مە باققانلار مەك قاراشدان ئوقتا بىشى اوتونەر ايدىم.
 چۈنكى ائز حىقى دوستلق و طىقىسى دوستىنى خىلا لاردان ساقلاش وە
 اوگا ضرر كىرىمىسى محىمل بولغان خىل لاردان اونى ئوخشايتىدۇ.
 زكى يىكى آغلار كەن «مەم اوجون اولوم شىرەلى وىقە
 لار» نەن پالغانچى وە ساختە كارلەينى رد اىتە آناى قالغان بىر كىشى
 واسىلە سىلە مەنى قورقونماق كەنى يا قىشقىر قىلارنى عبدالقادر يىكك
 اوزى دە «مقەدە بويوك حسن اىت كورسە نو» وە «يىككەنك» دىب

(*) «رەمىيا اربى» («Zhana Borzoi») اسلى روس مەجموعە بىلنگ 1925
 جى يىلى 10-9 جى ساندا وە 26 جى «باش تورگىستانغا باغلىق».

باشقان اولماسى اىكەن؟ مەنى اولوم شىرىسى، اىلە قورقونور بىر
 مارقا نوسون، اولدور دىبە زكى يىككگ اوباشىر علمى يالغان
 لازىم حىقىقتا ئەپەلە شىرىپ بولمايدۇ.

جىونماى رانقور سىلىق

اىكەن بىش: تورگىيات اىنشىتوسى اسپىنلى نھال يىك «بەكلى
 تورگىستان» وە فرانسىچا «اورىالك» نەمە او قىدال، مەجموعە سىندە پارغان
 مقلەلەپ مەند بىت ايتەركەن اوباشىر ساختە كارلق (فالسىق سون)
 اىنشىكلى رد اىتە آلېرمى؟ نھال يىكك اوز ساختا كارلەينى رد اىتە
 آناى مەنكە فارشو جىقىشى وە مەنى «أولوم شىرىسى» اىلە نەپەند
 اىنشى - «اورالغان نەك تورمانى» يىقىلغان كورەشكە ئويماق،
 دىكەندەن باشقا هىچ بىر اھىتى قازالمىدۇ.

پاختا آطر اقدىدا

روپ نك تورگىستان پاختاسىدا بولغان عىتىق كوپ اىسكى بىر
 سەلەدۇر. اونكەن غەرىنگ 60 نچى يىللاردا آمىرقادا بولوب
 اونكەن پاختا اىكلىنى بىرانىدان آمىرقا پاختاسى آرقاسىدا انكشاف
 ايتوب كىلگەندە بولغان روسىيە ئوقوما سىايى دە قانئە شىرەكە او.
 چىراغان ايدى. روس حكومتى نىز كە اوز مىلى خوجالىغىنى اىككىچى
 بولداى بىر بىران قورقوسىدان غومىتە اىلىنى تاپىرىدەن قونقار بىش
 بولبى قىددا باشلايدۇ. 1880 جى يىللاردا ياق بوقىدىرىش تورگىستان
 ندا آمىرقا پاختاسى اىككىرىش سىياسى شكلى آلادۇ. يىلدان يىلغا
 دەو ادەملەرى بىلەن اوسوب پارغان بو روس سىراپەدارلىقى مىشلكە
 سىانى كوپ اوزاماسىدا ناق تورگىستان قىشلاق، خلق خوجالىقىدا
 اوزىك كوكەلى خىتلەرىنى دە كورسەندى. بو كورونوش درخال
 عومى مناقشە مېدانىدا عكس ايتىدى، تورگىستانداش پاختا خوجا
 لىقى آطر اقدىدا شىدالى مناقشەلەر باشلاندى. 1909 جى يىلى نور

کستانا قزلباش سباحی قزلباش نهاتور خراف باله ن اوز نیکشرووی
تیمسند به کی ییر سوغارولوب، سولی لیکن میدانی کیکه ییر
یلمسندن تورکستان باختا ایکیکی میدانی بر قاریش هم آریش
ممنک بولمالیغنی آلما سوردی. او زمانکی تورکستان باختا چلیغی
اساس مرکزینی تشکیل ایتکهن تورکستان ولایتی دائرینده باختا
ایکیلیکه بازارق رایونلارنگ 22 میلیون دهسایین سوغارلمش ییر
لدهن 301 785 دهساییکه باختا ایکیلیکهن بولمالیغنی کوزده
توشمز کیرهک.

1912 نجی یلی یانه نیکشرو مقصدی بله ن تورکستانا
کیلیکهن میشر قریوشین سه ناتورنگ بو فکریکه قارشو چیقیر
به کی ییر سوغاریلغای توروبده باختا ایکیکی میدانی کوبک
کیکله ییر ممکن بولمالیغنی سوله دی. او کیشی تورکستانی غه له،
حیوان به بچوی، قره دیت وه ایش کوچی بله ن تأمین ایش شری
ایله باختا ایکیکی سوغاریلغان ییرلرنگ حتی و! باجا کیکه ییر
ممنک بولمالیغنی آلما سوردی. میشر «باختا با بولغان احتیاجی
مطلقا اوز محصولانده ن تأمین ایش ایشی به جدریشمز کیرهک. بز
یادیم بولدا توروب قالا آلمایمز. مقصدیمزده اوز سانیمنزنی آمرقا
باختاسی تأییرلده ن قوتقارودرکه بونگ اوچون لازم بولغان بونون
شرائطدا باردیر، دیدر.

جاریق زماندا حتی انقلابنگ ایلمک دورسند، روس بولسه
ویکله ری تورکستان خلقینی علاقه دار ایتکهن خجته آدا اولنگ مند
فییکه قارشو کیتکهن چار حکومتی سیاسی نارماقلاری، او جمله ده ن
باختا سیاستقا قارشو ایدیله ر. باختا چیلنگ سوغوشده ن اولکی شکل
وه وضعیتده ن تورکستان خلقی، دهقانی اوچون آنجا فالده لی شو.
جالیق نارماغی بولمالیغنی سافاروف که یی بولک ویک بحرولهری
اثرلرلنده کوروسز.

انقلابنگ دهقانی دورلری کیچیریلدی، روسیه کی بولسه

نوم قزلباش حقیقی بر روس ملی مسئله کیه سیتمی بولغان
لیغی آخیری کورسده باشلادی. بو زمان ایلمک اورتانا کیلیکهن مسئله
خوجالیغی ایشلرلنده ن بری ده مهه شو باختا خوجالیغینی به کیده ن
توروش مسئله سی ایدی.

ایلمک دورسند، انقلابا قدارکی ندرجه که ایریشو هدیفیکه نو.
نرو یوروغان بو حرکت کوب کیچمه سندن ساینلار روسیه سی
سایینی بونولای تورکستان باختاسی بله ن تأمین ایش شکلی
آلدی. مهه ن تورکستانداغی ساویت آگه تلاری باختا ساستده کی
مقصدلاریش شونداغی حکایت ایتدیلر: «بومان بیز به دهه س. س. س.
س. رنگ باختا جهتده ن، حتی مصر باختاسیقا قارشو، بونولای
استلالینی تأمین ایشی لازم نایمیز.» دیبهک ایکیده کی «روپ
سایینی آمریقا باختاسی تأییرلده ن قوتقارو» شعاری «سوسیالیزم
پوننی خوجالیغینی سرمایه دارلار تأییرلده ن قوتقاریش» شکلی
آلدی. ایکیده چار میسترلهری ده روس سانیمنگ تورکستان باختا
سی بله ن تأمین ایشلینی آرقاسدا یوزله رجه میلیون سوم آلون آچیل
نگ روسیه ده فالاجاشینی سوله دیکلهری که یی بوکونکی ساویت
قومسارلاری دا عینی بایلقنی سوسیالیزم پورتده قالدیرماق اوچون
اوروندوقلارینی سوله ییدرلهر. کوروسز که نه مقصد، نه ده افاده
طرزنده فرق بار.

ساویت حکومتینگ بونون اتفاق سایینی ییرلی باختا بله ن
تأمین ایش کیرهک دیبهک «انقلابی طلبی» ایشکه آشریش اوچون
تورکستانداغی باختا میدانینگ وه محصولانگ سوغوشده ن اولکی
حالدان بر نیچه دفعه آریر یلوی کیرهک ایدی. بونی یا تورکستاندا
به کی ییر سوغاریش وه باختا ایکیکی محصولانی آریش اوچون
جفزی تدبیرلر کوروش بولی ایله وه یا دا تورکستانگ سوغاریلغان
ییرلرلده ن باختادان باشقا جنس ایکیله رنی قوبوب جقاروب بینی
تورکستان دهقانی وه عمومی اهالیسی حیاتی قمارغا نیکیش بله ن

مىڭكى 447 مىڭ ۴۰۰ گىرادا بولغان. ايمدى ساويت ھۆكۈمىتىگە بۇ پاختا
 ايگىنى مېداينى قانداق يول بىلەن كىنگەنكىنى باھانەگە ئوزى
 سولەسەن. اوگىنى (۰) بىز سوڭ يىللاردا پاختا ايگىنى مېداينى
 كۆن كە كىنگەنكىگە موقۇق بولدىق. خىسۇسىيە سوغار يىلمىش بىرلەردىن
 پاختادان باشقا ايگىن جىسلەرنى قوۋپ جىقارېش يولى بىلەن پاختا
 ايگىن بىرەن سوغوشدان اولگىسىنگ 2 مىلىگە جىقاردىق. فقط
 وئىقەمىنگە ايگىنچى قىسى بولغان پاختا ايگىنى مېداينى آرد
 تېرىش ايشىنى ايمىنگە ھە ھىچ بەجەرمە آلامدۇق. ايمدى شۇنداق دېرىدە
 ھە ھە كىلىپ نوختالدىق كە بۇ كۆندەن سوگرا پاختا مېداينى كىگە.
 يىمەك اوچون مطلقا بويۇك مېياسدا بە كى بىر سوغارېش تىشلەرنى
 كىرەك. ايگىنچى بىش يىللىق پاختا بىر قانچا كەتتە سوغارما پاختا
 قويدۇق. بۇ پاختا ئىشكە آشېرىلېشى بىلەن بىر بىچە بوز مىگ
 ھە كىتار بە كى بىر سوغار پاختا بولۇر. فقط بۇ ايشلەر كۆپ كە سىرما بە
 ۋە اوۋۇنچە وقت اېستىدۇر. اوڭگچۈندە آلداسى يىللاردا پاختا مېدا
 يىنگ اوسۇرى جىراق باراز. بۇ دوردا بۇتۇن دىقەر استىجالان
 مېداينى آرتىرو استقامتدە بارا جاقىدۇر.

ساويت روسىيىنىڭ پاختا پلاينى ايشكە آشېرىش اوچون تور
 كىتاتىگ پاختا ايگىنىگە يارلىق قىسلەرنىدە قىشلاق خوجالىقنى
 «موتوكولتور» يىنى پاختادان باشقا نەرسە ايگىمەيدىگەن بىر حالدا
 قوبۇلوشى كىرەك ايدى. باومان نىگدە اعتراف ايتۇش بويىچە بىر
 قانچا رايونلاردا موتوكولتورغا باقىن بىر ۋەقەت بارا پاختا ايدى. بۇ
 دائىرەلەرنىڭ اھالىسى اوچون لازىم بولغان آڭ كىچىك نەرسە
 سەلەر اوچوندى ساويت ھۆكۈمىتى مۇسەلەرنىڭ قولغا باقىم بولۇپ

(۱) باومان بۇ يىردە قىل ايتىدىكى سوزلەرنى 14 جى مەتاردا ئوبلاخان
 نوسىمەلار بىلەن ئىككى يىگە تىرىلگەن غىسەدە سولەسەن. (بىر اودا ووستوكا)
 ئازىناسىنگ 32 ۋ 18 تارىخى بوموسىدە باسېلغان.

قاندى ايدى. او پالمر آريابويغىلېنى كە ايدىس، شالى، جوجارى
 كەن سىرغى مېچىل حىيات شىرالېنىگ ايجامى ۋە مېچىل مېچىل
 ساھابان آرزۇق. او قاتى حاشىرلاشەن ھىتى دىھقان خلىق اوۋ جىانى
 اوچون لازىم بولغان قانداق قانۇن قانۇن، قانۇن كەن ايگىنلەردە نە
 مېچىل ايتىلگەن ايدى. قىشلاقلاردا ايش ۋە سوت جىوانىسى بەسەدە
 مەك اوچون يەن چوۋپ ئايلماي، بۇنلاردا قىرىلېپ كىتىپ قىشلاق خوج
 جالىنى ايش كۆچىدەن ۋە ئىقلىت واسىلەشەن مەخروم بىر حالدا
 قالدۇرىلدى.

ساويت ھۆكۈمىتى تور كىتاتىدا بۇ جالى يارانو اوچون تىپىق
 ايشەنكى اوۋون، جىر، ئىلم، ھىچ بىر نەرسەنى قالدۇرمايدى. ساويت
 ھۆكۈمىتىگە بۇ يۇرۇقى بويىچە كۆرسەتىلگەن مېداينە پاختا ايگە.
 دېكى، اوۋ جىانى اوچون لازىم بولغان مادە لارنى حاشىرلاماق اېستە.
 دېكى اوچون مال ۋە مەلكتەن مەخروم ايتىلېپ زىندانلارغا آتېلغان،
 سوز كۆنگە بۇنار پاختا، آتۇپ اولدۇرولگەن تور كىتاتىلارنىڭ سانى
 مىڭلار، اون مىڭلەرنى كىچىدۇر. پاختا ايگە كەلگەن اوچون سىرما بە
 نىگ موزلى ئوندىر لاردا، روسىيە ۋە او قرايانىڭ پات ايتىلەندە سوز
 رولۇپ يۇرگەن اون مىڭلەرچە تور كىستان يوقسول دىھقانى بار.
 اونىگەن يىللاردا ساويت ھۆكۈمىتى اولەردە تىنۇلار قىلىپ اود
 پىدا بىر نېچە كىلوگرام پاختا ئايلغانى اوچون پاختا سىنى ئايشىرماغان
 دېب قارالاب قانچا تور كىستان دىھقانلارنى جىزالايدىردى؟ تور
 كىستان خلىقى ۋە دىھقانلار اوۋ مىلى اغىندى بويىچە پاختادان كىيىم ۋە
 پاتاق ايشاسى ايشلەمەسېنى دە مەن ايدى، ھىتى ايسكىدەن قالغان كۆز
 بە (پورغان) توشە كىلەرنى دە آلۇپ كىندى. نىھاتدە خوجالىق جىانى
 آيازىم بۇرماس ۋە تور كىستان دىھقان غاممەسىدە طاقت اېتە
 آلماس دىرچە كە كېلدى.

مەن باومان اوۋى موندان موتوكولتور دىرچە كە كىتىلگەن
 دائىرەلەرنىڭ بىرەن كۆردۈكلىرىنى خىكايە ايتەدۇر. اوگىنى: مەن

گو کلمه نوره کومه نشاننگ کهرکی زایوندا بولوندم، بو بیرلر
 برنجی نوبته جارواجلیق دائره لری سانا لدر. اونکچون بولارلر
 ایکیندا جوخاری که بی دهقاننگ عداسینی، مالینگ بوم، چوینی
 برمدرگن کوب محصولی یاخنی بوم، چوبلی ایکین حسی برچی
 اورون نوبار ایبی. بو بیرلرنگ بر قانچا زایونلاردا اهلینگ و
 خوجالینگ تورموشده بو قدر مهم رولی بولغان ایکین حسی بو.
 نولای اورنادان کوتار بلوب بیرگه باختا ایکتر یلمشدر. نتیجه
 حیوانلار آخلمقدان قیریلپ بیتمش بوقسول و اورنا حاللی دهقان
 لارنگ ناراضیغی دا بو آغیرلق نبتده آرنمشدر.
 بو فحایی حکایه قلماقدا بولغان کهرکی زایونی حادثه سی
 اساسی باختا زایونی سانلغان فرغانه قیشلاقیسنگ یملاردان بیری
 پاشاب کلمه کده بولغان آغیرلارنگ ائک په گبلی بلن که مقایس
 ایته آلورلق بر جاده بدر.
 روس منحصص مامورلاری آراسندا نورکستاننگ باختا قاقا
 یارازلق بوتون بیرلرنده یوز فاضلک باختا کوتوری خوجالینی یارا
 نیش فکر وه نشینی حالدا دوام ایتمه کدمدر. فقط وضعیتنگ بو
 ندای زورلامالار ایله بورمایدرغان درجه که کیلکه یینی کورگن ساد
 ویت روسیسی باش آکه توریسی — اورنا آسیا یوروسی ایینی
 درحال باشقا بر شکلگه سوقوشغا اورونادر. او نورکستان ملتچسی
 بلن بر قاناردا روس مونو کوتورجیلارینی دا قارالای باشلادی. او
 بو قانار بلن ده کفایتله نهمسدن ساویت روسیسی باختا سیاستگه
 ائک گوجلی مانع تشکیل ایتمه کده بولغان نورکستان ملتچسی بلن
 بر که روس مونو کوتورجیلارغا قارشودا آجیق کوروشی اعلان ایتمدر.
 باومان اورنا آسیا یوروسی نامندان اساسی باختا زایونلاری
 اوچون عمومی ایکینگ یوزده 70-75 باختا، یوزده 20-25 بوتونو
 چقا، قانایغادا قارون تاروز که می ایکیلهدی تکلیف ایتمدر.
 باومان اهلینگ اوز طرفدان حاضر لانووی نییشلی بولغان

آردق آوقاندا غا عزم ایوب فالدییر یلماسینی انکاسر تاپقانی که بی
 نورکستان شرقتده تراقتور دهقان خوجالغدا ایش حیوانی رولینی
 بولولای ایضا ایته آماغالیمینی وه دهقان وه عمومیبله خلق خوجا.
 لغدا حیواننگ حالدا قمشدن ذره قانار بوقالماغان بر فاقتور
 بولمالیمینی اعتراف، اونکچون ده بو جهنگه کوب اهلیت بریلین
 کیره کلکی بی سوبله بدر.
 باومان باختا ننگ بالغ ساویت حکومتینگ مخصوص مؤسسه له
 ریگه ناشریش کیره کلکی بی سوبله رگن اولکیسی که بی دهقان او
 یلمدرده قیدریشلار ایشلم اویندا آزماز باختا ناپیلغانی اوچون
 دهقانلارنی قیناب، جزالاندیروب یوروش کیره ک ایسه لکی بی ده
 یلدیهدر.
 بو حال نورکستاندا روس ایسپه رالیزی مستلکه باختا سیا
 ستیک آغا باشلایینی وه نورکستان ملی کوروش، ملی اقتصاد سیا
 ستیک موفقیتنی کورسه نیشدن باشقا بر نهرسه افاده ایتمه بدر. تور
 کستاندا روس باختا سیاسی غینی زغاندا روس ملی حکمرانینی
 سیاسی بولغانی که بی نورکستانلارنگ بو کونکی شکل وه شرائطده
 باختا ایکینگه قارشو کوروشلهدی ده ملی مقاومت سیاستینگ اساس
 قولاندان بریدر. نورکستان دهقانی بو کون ایسترا اوزینگ شخصی
 خوجالق، ایسترده عمومی ملی منافعیسی آجیق کورگن، تقدیر
 اینکه بدر. اونک بو سوک یملاردا ساویت حکومتینگ بو قانارندنی
 نهرورویغا رغماً چارجامای تاریشووی میگلرله آیلپ اولدوروله ک
 اون میگلرله زندانلاردا، سورگوللهدرده چورونوله ک که بی مظلک
 قانلو بولی بلن نهایت بو کون قیزیل روس ایسپه رالیزی حقیقت
 وه طبیعتک گوجی آلدندا بو یون ایکو که مجبور اینکه بی اونک بو
 شعولی ملی کوروشده بر گن موفقیتلی بر امتحاید.
 باومان ننگ سوزینگ قاراغابدا، اورنا آسیا یوروسی بو رجعتی
 بلن بر طرفدان وضعیتنگ بوندان دا آرنیق آغیرلاب اولدی او.

جون قورقو بولوب كيتوونگ آلدینی آیشلارینی ایلکچی طرفداندا کون کوندهن کوچمه گده بولغان تورکستان ملتیچک حرکتینک بولسی نوساجینی امید ایتدیر. فقط باومانلارنگ بو امید لاری بوندیر. رجمنلری دوام اینه چک، تورکستان ملتیچسی، تور کستان دهقانی ده بو رجعت ایشی مملکتچی روس ایمپریالیز مینی تورکستان چکوره لریکجه تعقیب اینه جه کدر.

هدف تورکستانگ تولوق سیاسی وه اقتصادی استقلالیدر.

نیور اوغلی

تنقیدمی احقلمی؟

«باش تورکستان» اوفوجیلارنگ ایشلرندە بولسا کبروک، مجموعە مزنگ اوتکەن (33 وه 34 نچی) سانلارندا موسقوا بولشد ویکلەرینگ خلقیزنگ ملی روح وه ملی نوبوسینی اولدورمەک اوچون اوز آگەتلاری واسطیله فاندای فاحش اسولارنی قول لانساقدا بولمالقلاری وه بو مقصد لاری اویشمەک اوچون تورکستان خلقینگ ملی وه وطنی نوبوسینی آزدیریشما باردارق ایسکی وه یدگی هەر فاندای مکتب درسکللەری وه یونون باشقا اثرلەری بولش ویکلەریکجه «تنقید» ایتدیریم یوقانا بائالقلاری تورکستان ساویت غازیتلارندان آلفان مثاللارله کورسە نوب اوتولگەن ایدی. او یرده کتیریلگەن مثاللاردان او «تنقیدچی» لارنگ «معلومات» درجه لاری وه تنقید یابندگی «مهارت» لاری ده آب آجیق کورسە نوب نوزار ایدی. آگلاشلدیفته کورە او «تنقیدچی» لارنگ بو سفت وه حرکتلەری اوز آمر لارنگ — فرقه وه حکومت باشلوقلارنگ — دا دقت نظر لارینی جلب ایتشدیر.

اوزبیکستان قومونست فرقاسی مرکز قومیتە سینگ 5 نچی نوبلانساشدا «اوزبیکستاندا مدنی قوزولونشگ اساسی وظیفە لاری»

حقده اوزون بر معروضه سویله گەن اکمل اکرام اوغلی اوز معروضە سینگ «بەدی ادبیاتدە سنی کورەش» دیدیگی بولومندا یوقا. برما کورسە سینگەن «تنقیدچی» لاری شدلله مواخذە ایتشدیر. اوتنگ عالمانوییه غیب: «تنقیدچی» لارنگ بولشە ویرم تفتله نظرندن تنقیدتا محتاج وه حتی ساویت خاکدینی اوچون ضروری مفهومندە بازیلیب بر نیجه نابغیر حکومت مطبعە لارندا باسیلیب نارقایلغان بعضی اثرلەرگە کوز بوموبدە «تنقید» گە آرزومایدرغان کتیلەری احقچا. س محتاکمە لەر بلەن تنقید ایتب. فوللانودان مع ایشکە نلککەریدیر. اکملنگ مثال قلیب کتیرگەن وه تنقیدگە محتاج دیت نابقان بر اثری باساجیلنگ باشلایشی حقده بوزوک حقیقلارنی سویله سیرە ایگەن، فقط «نەدەنە» بولدا یارینی هیچ بر لاری ایتدیگە جه کورەمی قالغان ایشلەر.

گول وه قان وادیسى، اسملی بوکتانک یازوجیسى رستم بک تقى اوغلى (تقى يوف) نامندا بریسى ایش. بو آتردهن اقتباس ایشکەن بو مەه پارچانی بو یرده اوزیچە کوجورە مەن: «فرغانە ول دیسی کوزەل وه مەنە شو نارتقیج طبیعت آراسبدان «خوقدە» اختارینی» نوزار قیلغاندان کتیر باساجیلنگ عکس الاشلاینگ عجاب داوولی بولدی. (*) («قیزیل اوزبیکستان» 4.8.32)

گوللەر وادیسى قان وادیسینه ئەبەلەندی. باشدا باساجیلنگ خوقدە قرار نابقان وه، مع التأسف، «شورالار» دپ آتالغان حکو. شنگ زورلغی وه باشباغشزلیغا فارسو فرغانە خلقی یونون طبقە لارنگ بر دتمشندەن عبارت بولدی. بو حکومت مملکتگە چیلک ایدی لاری بلەن سینگەن کیشبلەردەن، شورالار مفکورە سیدەن اوزاق بولغان عنصر لاردان عبارت بولوب، بولار خلقینگ کبیتینی باساجیلنگ حرکتلەری وه اوتنگ جیقشیمایا سبب بولغان اقتصادی

(*) تقى اوغلىنگ بو اثرىمەن باش محرریمز جوفایى اوغلى مصطفى بک بولغان بر نیجه ییل ایگەری مقاله لارنگ بر سنده اقتباس ایتشدی. ج

وہ سیاسی سبیلہری حساباً آئین حاصل شدہ ایمسن آیدی۔
«بائساجیلاری» روسلاردان حمایہ قیلموجیلار، دیب اورلاری
دھقانلار اوزلہرینگ اُنک سوگمو نمئلہریسی «کافر لار» بلہن کورہ
شکہ بریدلہر وہ باساجی شایقلارغا کوگول بلہن قوشولدیلار،
«برنجی شورالار حکومتی باساجیلار بلہن فقط نوراللی
کوچ پولی بلہن کورہ شو معنودیدہ نوقنادی» اولار باشقا پولی تابدا
دیلاز، سابق چار سابلاریدان، جیناویکلہریبدہن (مأمورلاریدان)
ہم اوшал وقتہ نورکشاندا حکومتک باشیدا نورنان وہ اویچہ
کوب یولماغان سیاسی سوادسز راوجیدان (روس ایشچیلہریبدہن)
بودان باشقاسینی کوتوش ہم قیبن آیدی۔

مروضہجی اکمل اکرام اوغلی یوقاریداغی تفسیری رد
ایشہ کچی بولوب توبہندہ گیلہری سویلہ گہن:

«بودان جیقندیر کہ باساجیق معوشوموزورلار، بورژوازی
عکس الاقلابیک شورالار حکومتیکہ قارشو کورہنی مفکورہسی
ہم عملیاتی ایمسن، بلکہ خلقک بوتون طبقہ لارینگ شورالار
حکومتیکہ قارشو پروتہستیدر. یازوجینگ ٹہینشیدہن معلوم بولادر،
کہ شورالار حکومتی فاجیقنلاردان، یزاریلاردان وہ جنایتچی
عنصرلاردان عبارتہن، یازوجی مہہ شونی اثبات قیلماقچی بولادر،
اقلاب باشیدا شورالار آبارائینگ آپرہم بوغولاریدا اقدیرادہ
سینگہری مستملکچی ملتجیلہر (۱۲) ہم بار آیدی، کہ او کیین
اشابول آخراقا (خفیہ بولیسہ) سندہ خدمت قیلدی. «روس خلقی
سپوزی» نگ انضامی اوسہ نسکی ہم بار آیدی. شورا آبارائینغا
آیریم عکس الاقلابیلارنگ سو قولوب کیریش فاکتی، شورالار
حکومتیک برولہ ناریات دیکتانوراسی اورغالی ایمسملکیتی یلدیرہ۔
دیسی؟ — هیچ بر. ایسزلہر بولسون کہ شورالارغا قارشو سوز
یوقاسی بولغان یوکتاب شورا نشریاتی ناماییدان باسٹریب جیقاریلغان
اکمل اکرام ناماییدان «عکس الاقلابی بر حجت، دیب تیسین

اینگہن یوکتابی اوزگوزومزلہ کورہدہ بگمزدہن او کتابک عمومی
توزولوشی حقدہ قلمی بر حکم بیرہ آلماساقدا، یوقاریدا اتناس
قلمغان باساجیقک باشلانیشی حقدہنی پارچاسینگ حقیقت اینکہ
ملکدہ شہہمز یوقدر، یعنی، (مروضہجی اکمل اکرام اوغلینگ
پاک نوغرو استخراج ایتدیگی کئی) «باساجیق معوشوموزورلار وہ
بورژوا عکس الاقلابیک شورالار حکومتیکہ قارشو کورہش مفکورہ
رہسی ہم عملیاتی ایمسن، بلکہ بوتون خلقی طبقہ لارینگ شورا
لار حکومتیکہ قارشو پروتہستیدر.» وہ نورکشاندا کئی «شورالار
حکومتی» اینکیدہ بولغانیدہک آیدی وہ اکثریتلہ روسیبدہن آقوب
کیلگہن روس «فاجیقنلاردان، یزاریلاردان وہ جنایتچی عنصر
لاردان عبارتہن»۔

وقبلہ نورکشان حکومتیکہ محض نورکشان نامہی
ایجاباتدان قاتاشماق مجبوریتدہ فالغان وہ نامی اکمل اکرام
ناماییدان یو یردہ معالطہ مقصدیلہ آتالغان اقدیرادہ وہ اعلالی مہہ
شو روسیبدہن کیلمہ عنصرلار سبب بولوب ایشدہن جیکیلگہلہ رایدی.
آیدی اکمل اکرام اوغلینگ مروضہ سندہ مثال کیردیگی وہ
ینگہ وچیلہری کولدوردیکی پارچالاردان وہ اولارنگ «تفقید»
لاردان بر نیچہسینی توبہندہ کوچورہین. رائق اسندہ بر شاعرنگ:

كوك بو زین نوسقان بولوتلار تارقالدی
تاك آندی...
ایش تاگی.

حیات ایش بلہن قاینادی. — دیگہن پارچاسینی اوزار
زایف دیگہن «تقدیحی» مہہ شولندای دیب تقید ایشدہن:
«بو ساچما 1928 نجی ییلدا بیش ییلق یلانگ برنجی ییلدا
یازیلغان. بودان کورہسز، کہ شاعر فقط آیدی تاگ آندی، نا 28
نجی ییلغا قادر تاگ آتماغان آیدی. ایلکہری فارانعو کیچہ آیدی،
دیہر. بو حال شاعرلک ایشدہن، نورموشدان اوزاقدا ایگہ نیی وہ

سیاسی جہتہن توہن بولغا ئیسی کورسہ نمدرد 28 نچی بیلغا جا حیوان
یوق، قاتوب قالغان ایدی، دیبگن آتی دیئالہ کتبک منطقی
توشدیر ادر.

1931 نچی یامدا بونون درسکله نیک پوزده 42 سی (42)
قولانودان توختا بیلغان ایمن. نیچین؟ — جونکه مثلا، «گن کی
دوران» نامدا تاجیک تیلده کی مکبگه چه تریبه یاشنداعی بالالار
اوجون یازیلغان برکتاب، ایچده ییغلاب نورغان بر بالانک رسی
سالتقاللی سبیلی مع ایتلگن. «سایوت کتابلر ندمه بالالار دائما
کولوب تورما بیدر لار» ایمن.

اوزیکچه بر درسکده کیریلوف حکایه ستدان آلفان «آلا
قارغا هم تولکی» رسی بار ایکن. رسنده تولکیتک آلا فارغانک
آغزیدان قوریلنی آلداب آلا یاقانی کورسہ تیلگن. «اوقوچی تولکی
دن روسلار، آلا فارغانان اوزیکلر دیبگن مضمونی توشونوی
مکن» دیب، کتک مع ایتلگن. اوجچی برکتاب، ایچده جیر-
جیق قورولوشی وه آزوت فایرقاسی نوغروسده غازیئالار دان آلفان
معلومات وه رقملاز باسیغالی اوجون، «دولت سیرمی» آچار دیب
فوق قیلغان ایمن. 4 نچی برکتابده ناز بر کویروک اوستده
«ارشولاشوب، بربریکه یول بیرمیدن سوزوشوب، سولشا تو-
شوب بوغولوب اولگن» ایکی ندرسی (اوجهر) ایچکی «حکایه سی
بولغان سبیلی، اوقوچی بونی صنی کوزوش مشلمیکه تطبیق
قیلیب، شودالار حکومتی یاکه بوروزو آزا بربریکه بان برینی
کیریک، یوقسا شو ایکی سننگ هر ایکیسی ده هلاک بولور»
دیب میحاکمه پوزگوزوشی ممکن» دیب مع قیلغان.

روسجه کتابلر هم عینی عاقبتا بولوققان ایمن. مثلا «ایکی
سوادخان» (Dva Gromoteya) نام بوخارا مکتبلری اوجون یازیلغان
درسک کتاینگ قیپاغندا فایرقا لارنگ رسینی سالیش اوریغا
بوخارا منار سینگ رسی سالیغالی سبیلی مع ایتلگن.

«نولا» (توله گن) ننگ یاختا نوغروسداعی:

«آغریغان کوز بولسا سورتو گلدر دواسی یاختا در»

«شوزا پایه بویلاست، یاختادان سه الله قیلب»

دیبگن توڑمه لدر ندمان اکرام اوغلی اکمل شاعر نیک شورا حکومتی
یاختا استقلالینی اوجون بوروتوب نورغان کورمیشی ماسقارا قیلباق
ایستگه نلکیسی چیقار ادر. معروفه ندمه بوندان باشقادا بر فایجا کولگو
لو «تقیده» لار مثال کتیر بلگن بولسا دا پارچاسی دا بربریکه اوختا.
غافلقدان اوللارنی بوراده قید ایتم اوزوروش آرتیجا نایلیدی.
چاغاتی.

تورک غازیئالچیغی (*)

VIII

تورک غازیئالچیغی 1875 نچی یلی حوغرافی ساحه سینی
کیبگه پیرمد وه کون جقیشتا نامان کوجلو بر ایلدر آنادر. تورک
بون تیک مہم بر تقلمسده ایکیچی بر مرکز قورولا باشلایدر. تورک
غازیئالچیغی بو ایکیچی مرکز — باکو — بارابار غازیئالچی-
لەر تاریختا نظر دقتی اوزیکه تارتورلق بر اورون قازانادر.
بو مقاله ندمه استانبولده چیققان غازیئالردان سوزگه باشلا-
مدن. 1875 ده بهک آتیر شرائط ایچده احمد مدحت افندی
«اتحاد»، نه ثودور قصاب افندی «استقبال»، محمد آبه الله افندی
«وقت» وه تحسین افندی «سداقت» ناملی سیاسی غازیئالار چیقار-
دیلاز. شو یلی استانبولده یوقاریداعی سیاسی غازیئالردان باشقا
ناشن ایکی کولگو غازیئالسی چیقشدر: بوللار نیکدا اسلهری
«کوز» (گه وزه) وه «مداح ندم». بو کولگو غازیئالر نیک
ایکیسی ده هاندا ایکی ناقر چیقاردی، «کوز» می چیقارغان دان
تورک غازیئالچیغندا اسمی کوب آتالادرعان توفیق بیکدر.
(*) باشی «باش تورکستان» نیک 28، 30، 31، 32، 33، 34 وه 35 نچی ساللار ندمدر.

«مداح» تۈرك غازىتاجلىقى تارىخىدا اېلىك دىمە اولادىق
«مقدمە» اورىغا «سۈزە كىرىتىش» دېگەن ئور كچە سۈزلۈ باشلىغاندا:
«خەلقىڭ اوقۇمىدە كى رىغىتە كۈۈمەنەك بۇدە اشۇ اكلتجە غزەنەك
طبع و نىرىتە حكومت سىدەن استحصال رىخت اېلىدەك دېدەر.
«مداح» نىڭ بو سۈزلەرى خەلقىڭ، او زمانى سانسور بلاسىغا بو
لوققان مىدرجەسى سۈنۈك سىياسى غازىتا لاردان زىادە، كۈلگۈ غازىتە
لارىغا قىزىققالغىنى كۈرسەتمەس. چۈنكە كۈلگۈ غازىتا مىدرلەرىدە
سىياسى غازىتا مىدرلەرىدەك احتىاطلى قلم بو كۈزەك مىجورلىتىدە
اېدىلەر. بۇدە يەنە «مداح» نىڭ اېلىك نومۇسىدە «سۈزە كىرىتىش»،
باشلىقنى يازىپنىڭ تۈبەندە كىشىلەگەن بولۇمدان آچىق آڭلاشلىماقدە
دەر: «ئامالسىز اولان مزاج غزەلەرى كىيى ورطە نىغىلە دوچار اولماق
اچچون نە يۈلدە لسان قوللانە جىمىزى (المۇدە بر مىزان صحىح او
لمىدىنى جەتتە) بولوب كىسىدىر مەكە و شىمىدىن خەلقە بىلدىر مەكە
بر درجەبە قدر مەدورۇ. فقط مزاج غزەلەرىنىڭ اكثرىت اوزۇرە
شەخسىيات غەلبەتە بىدلر يازمىش اوللار بىلە نىغىل اېلدە كلىرىنى كۈردىگىز
دن غزەلمىزى او مىثللو شەخسىياتە غائەدە مقالەت اېلە طولدىر مەقدن كۈر
جىمىزك تېدىكى مۇنبە كىندومىزى محافظەبە چالغىشە جىز» دېدەر.

تەخىن اقدىنىڭ بولتقەبە مەخسۇس اولاراق جىتاردىغى «مىدار
قت» — اوزىچە تەبىكەندە — «بوتون مىسلمانلارڭ مەنەفە خەسوسىمىسە،
بوتون غەسبانلارڭ مەنەفە مەشركەسە، بوتون انسانلارڭ مەنەفە غەمۇبە
سە خەدمەت ايدەر و ھەر كۈن نىش اولنور تۈرك غزەلەردە». «مىدار
قت» نىڭ ھاقىدا بالالارغا مەخسۇس بر نىسخەدە جىتمىش و
رغىت قازانېپ كۈب ياپىلمىش. تېلى سادە وە امالسىدا قولايچا او
قولارلىقىدەر. اونىچون زمانىنىڭ اڭ كۈب ئاز اولدىغان بر غازىتاسى
اېدى. 3000 اوقۇجىسى بارلىغى تەخىن اېتلىشىدەر. بو غازىتانىڭ
اسىنى 7 نىچى سالىدان باشلاپ «اطفال» غا تەبىلە شەردىلەر.

بوقازىداغى يازىلار آرقالى بىرىلگەن قىسقاغە مەلۇمات 1831

ھەن 1875 كەچە تۈرك يۇرتىنىڭ آوروپاغا اولاشقان بۇرچە كەندە
تۈرك غازىتاجلىقى وە اونىڭ كىمىت ھەم كىيىنى ھتدە غەمۇمى بر
قەت بىرە بىلە كىرەك.

غازىتاجلىقنىڭ تېز ترقىيىسى اوچون مەسەد بر مەجىپ كىرەك.
تۈرك غازىتاجلىقى — ايسىز — بۇندەي بر مەجىپتە باشلاماغان ايدى.
ادارە اسولنىڭ ياراماسلىقى وە بونىڭ نىجەسەندە خەلقىنىڭ آڭىر
وە قارا مەجىپ اېچىدە قالغىنى تۈرك غازىتاجلىقىنىڭ آلكا كىيىنىگە
بۈيۈك نۇسۇق بولوب، اونىڭ مىثلا آسبانىڭ اېكىنچى اوچىدە كىيى
بايون غازىتاجلىقىنىڭ ترقى يولىدا آندىنى اولوغ ادىملارنى آنا
ئامالسىغا سېپ بولغان. بونلارنىڭ اوستىگە مىدرلەرنىڭ بۇدە او
زىچە زمان تالى بر مىسلكدەك بولوب قالغىنىدا غازىتاجلىق اېشەدە
رېنى آچاغىشە آفەستىدەر. كۈب سورگەندەن كىيىن يەنى تۈرك غازىتە
جىلغى قرق ياشىغا كىرگەچ غازىتاجلىقىنى اوزىگە جىن مىسلك قىلېپ
آلمان، كىچىلكدە بولسا، اېشلكلى بر زۇمرە كۈرۈنۈپ قالدى. مەنە
بو زۇمرە حكۈمەتنىڭ ھەر ئورلو تەدبىر وە سېقىشورلارغا رىشما اڭ
مەقسەت بىلدىكىلەرى غازىتاجلىق مىسلكىگە سادىق قالوب، «مەتبۇعات
نظامەسىنىڭ مەسەد اولدىغى درجەدە طوغۇر سۈبەلەمەك» يۈلە
بولسادا، تۈرك غازىتاجلىقىنى ترقى اېتدېرىش چارە لارىنى قېدىرىش
وە بو يۈلدە اوچرالغان بارچا قىيىنچىلارغا چىدەشەندەر، بر نىچە ئاقتىر
غازىتاسى قاپايتىلغان مىدرلەردە او بو تاماققا اورونوب، نىجەدە آغىر
ئىلازلە باشقا اسملەردە غازىتا امتىيازى آلوب، مەخالفلارى بولغان ادارە
اسولغا قارشو مىجازى سۈزلەردە يازىلغان مەقالەلەر بىلە كۈرەشەلەندە
تېمەنى، ئوختامەي دوام اېشەلەردەر، فقط سانسور دە فەالىيىتى كۈندەن
كۈنگە آرتىدېرىپ، قازا تۈرك مەجىپنىڭ تېز آقارماسلىقى اوچون
بار شىرىلە اورونمىشەر. غازىتا بىشلەندە تېز تېز اوچرايىلغان بوش
سۈنلەر بو سانسور بلاسىنىڭ چالغى شەھىدەر.

اونىڭەن غەسرىك اوچىنچى رەمىدەن تۈرك يۇرتىنىڭ كۈن بايىش

نامتدا توردك غازيتاخچى شونداي آغبر لقلار وه شونداي اوكلان سزقلار ايچده آغا طرف ايتيلر كه ن توردك يورتينگ اونلو نقطى بولغان باكوده ملك زاده حسن بيك نامتدا بر ذات — 1875ء — «اكتيچي» ديگن بر غازيتا چيقاردى (*). ايلك نسخى 22 نور

ده چقمش «اكتيچي» اوچ بيلگ باشا بيلمش قيسقا عمرلى بر توردك غازيتاسيدر. برنجى بيلدا — 11، ايكنچى بيلدا — 24 وه اوچنچى بيلدا — 20 نسخى چقمشدر. تيرازى آنيق بيلگيلى ايمس. فقط برنجى بيل 600، ايكنچى بيل 283 وه اوچنچى بيل 200 مشترسى بار ايكهلكى آكلاشيلمشدر.

ملك زاده حسن بيك

«اكتيچي» مندرجمسى اعتباريله زمانينگ مهم بر غازيتاسيدر. آلكوب ايكنچيلك، خوجالق وه اجتماعى ايشلر، آينقاسملى مدنى مسئلهلر حقدن بهك ده كهرلى يازيلار تارقالمشدر. او زمانى سانسور شرافلى «اكتيچي» نى سياسى مسئلهلر كه آذ يالاشدير مشدر. تبلى قولاي وه خلققا ياقيندر. «اكتيچي» كه مهادندارلى كريم بيك، وزيرلى نجف بيك، آدكوزه لى وه آناقلى شاعر سيد عظيم لهرده قاتاشغانلار. (يتمه دى) توقاش اوغلى

(*) حسن بيك ملك زاده 1841 ده باكو ولايتنده كي زوداب ديگن بر قصبه ده دنياك كئلمشدر. مكتب باشقا يتكج آنا تبلى * بر آذ هرچه وه فارسجه اوقولغاندن سوگ تيفيسده كي روسجه غيمازومنى سوگ ا موسقوا دارالفنون طبعيات فاكولته سيني تيره دهك 1869 ده باكو كه قازين باكو اعدادى مكتبلهرده طبعيات وملكى ايتشدر. عزيريك سوگ دقتلارغا قادار ملتبيك اويايشى وه بخانى كئلمه كي اوچون بويوك خدمتلر قىلىپ كئلگن بو سايبلى مهم سيما 1905 ده باكو ده اولمشدر.

سورگونلر حالى

(مشهد مغير بزدون)

موحى داوى اوغلى حاضر 29 باشندادير. نوركستانك نور كنهستان بولومنداغى قازغالا زايونى قيزيل امام اوباستدا توغولغان. اوربا ساوادليدير. بونى 1929 نجى يىلك يازندا «پاي» ايشاها كو. ملك قلمك، اولارنى ايرانغا قاچيردك، آنلك ايسكيدن پاي بولغان «دب سولوقكى» كه سورگه لهر. سوراق چاغيداء، سياسى اداره (كه. پ. نو.) ده ناهايجا دستمى بلن اورغانلار. بو آدام بلن بر كه ملتچى دب نوبه نده كى كيشيلهرنى ده قاماغانلار:

- 1 — سلطان (مار) (مهور) رايون معارف مديرى، آيت اولدورولدى.
- 2 — مشرب بايراملى اوغلى (ماردا معلم. 5 يىلغا سورگون قئلىدى).
- 3 — شاه مراد اوغلى (عالى تحصيلى استانبولدا آغان. مار معارف اداره سنده ايشلهر ايدى. آيت اولدورولدى).
- 4 — جومايى اوغلى (معلم ايدى. آيت اولدورولدى).

موحى داوى اوغلى شو نهرسه لغزنى سويله دى: «... بزنى عشق آباددان سولوقكى كه بولغا سالغانلاريدا 250 نر اوقوموشلو ايديك. بو سناق سمرقند، تاشكند شهرلهر بيهك يشكج ناقين آرنوب، 715 كه چيقدى. بارجامزنى 13 واعونما نيفدیلار. هدر واعوندا 55 كيشى... بز كه سمرقند وه تاشكنددان قوشولغان. لارلك بارچاسى دا اوقوموشلو لار ايدى: اوزيك، قازاق، توركمن، سالوقكى كه يتكونجه بو آداملارغا كوندن، بر قاداق كه كنهك بر يباله سو بريلدى. بز 22 كون يول بوروب سالوقكى كه يتنديك. بارغونجا هوا دم ايسيق، دم سواق ايدى. كوب قينالدى. آيت باروجيلار بر كه آغبر قوبال معامله قئلدیلار. سالوقكى ده:

- 1 — هدر ايكي آدام بر كونده 70 شالمان آغاچ كيسيب،

بولارنى بىر يىرگە توپلامايدىر.

2 — يول ايشىدا ايشلەۋچىلەر: بىر آدم كۈندە 7 مربع مېتر بىر قازىمايدىر.

يوقارىدا كۆرسەتكەن مۇجەللەردە كى ايشى بىرىلمەز، اورنىغا آدم بادغونچا اوشال بىردە قالىب، ئوز حصىگە ئوشكەن ايشى بەجەرمەك مېجور بىتىدەر.

ايرتە بلەن سائەت 6 دە تورغوزلار ايدىك. 4 فاشىق بوشقا، بىر يىالە آلمانا جاي بىرىلمەردى. ايشى بىرگەن كىتىلەرگە كۈندە بىر كىلو بىر مەزسە 4 يوز غرام قارا ئە كىمەك بىرىلمەردى. ايكى كۈندە بىر سا سىغان وە جىدەلەنگەن بالىق شورپاسى، اۈچ كۈندە بىر كەللە پاچا بىر بىلمەردى. ايشى ياخشى بىرگەنلەرگە آيدا 3 سومدان 5 1/2 سومغاچا آيلىق بىرىلمەردى.

اوتاشلار غاپت قوبال ماملە قىلادىلار. دىزىن (لاستىك) قامچى بلەن اورادىلار. ايشكە آلب بارا ياقتالاردا، آرقاما آرقا بىرەدزىلەر. بىر بىلىشكە ياخشى اورگەنمەگەن تورگستانلى وە آذر بايجالى لار بىردەن سەل جىنكە جىقتالار «سەن قانچا قىچى بولدى» دىب آلب اولدورمەدزىلەر. جىچكىنى سوراقتا ئوتمايدىلار. كۈب آدمالار سارقا وە او بىردە كى قىناولارغا جىدە آلمان اولوب كىتىلەر. كۈندە 16 سائەت ايشلەشكە مېجور قىلتار ايدىك. سالوفكى دە بولغانلاردان شولارنى ايشلەيسەن:

1 — آذربايجاندىن: 1 — دوكتور مرزا زاده (كۈب بىلىملى آدم. 58-59 مادەلەر بلەن عىلەنگەن). 2 — جوادلى، 3 — رىشا ھايش.

II — تورگستاندىن: 1 — حاجى ملا اوغلى (ئاشكەدلىك. دوكتور)، 2 — آخوندجان بورجان اوغلى (ئاشكەدلىك)، 3 — قەدىم خان (نېجەن رايون اجرا قوم رەئىسى)، 4 — كىرىم خېلى (رايون اجرا قوم كاتىبى)... دىدى.

1931 نچى يىلدا سالوفكى دەن قانچان موخى داوى اوغلى

خاتىر ابرامادىر.

تورگستانداغى بولشەۋىك روس مۇظالىغا جىدە آلمانى تورلو آتېر ئقالارە ايرانغا قانچىب جىقتان چو كوشىت اوشل (كوكلان اوروشىدىن) باشىدان كىچىكەنلەرنى شونداى خىكايە ايتىدەر:

«قاراقومدا باسماچىلىق خىركىتى كۈچەيگەن بەيتىدە، 1931 نچى يىل، اولارغا كۈمەك قىلدى دىب ئىنج باشاغان كۈنلەر خىلقدان 800 غائەنى سىردىيا ياقتالاردا سۈردىلەر. بارچاسىنىك ماللارنى خىكو مەن طرفىدان مصادىرە قىلدى. سوزگۈن بىرگە آلب بارا ياقتالاردا بولسا سوساب، چاققان ياش بالالارنى قىزىل واغوندىن جىقارب آندىلار. 800 غائە (تەگە، بىر مودە، كوكلان...) تىگە كۈنلەى كۈيا اولارنىك باسماچىلارغا كۈمەك قىلغانلارنى وە بىضالارنىك ملا، ايشان بولغانلارنى ايشى... مەنى (يەنى چو كوشىت اوشلىنى). شىخ خواجه محمد يار اوغلى وە غشور عوض اوغلى لارنى ياي دىب سوزگۈن قىلدىلار. آلب بارغان بىرلەيدە 10 بىضاً 20 غائەنى بىر جادىرغا بىرلەشتۈردىلەر. كۈرپە يوق. يانا تورغان بىرلەر زەخ... سائەت 6 دە تورغوزلۇب، آقشامغا ايشلەنەدزىلەر. خىكوم اۈچۈن باشا ايكەدورمەدزىلەر. كەتتە آدمالارغا كۈندە بىر قاناق، باش يالا لارغا ايشە كۈندە 300 غرام ئە كىمەك بىرىلمەرد. ھەر آيدا — 3 سوم آيلىق بىرىلمەرد...» دىب سۈيلەگەن چو كوشىت اوزىنىك ايرانغا قانچىب چىقۇرىنىك سىبىلەرنى شۇ سوزلەرلە آگالدى، او: «10 نىر يالامدىن خاتىر 3 نىرگە قالدى. باشقا لارنى آچىلقدان اولدىلەر. بو خىتتەدىن جام سىقلىب، آخىردا ايرانغا قانچىب چىقتىم، دىدى.»

قوتۇبەر ائىقلار احوالى

(تورگستان قانچىلارنىك باشقارمىغا بازمەن مەكتۇبەرىمەن)
قوتۇبەر ائىقلاردا ايشلەر چاتاق. ھەر كۈن قوتۇبەر ائىف آتقىندا

اوزون اوزون نوت کوتوجلدر سیرانی اوجراناسز. هرگون بر
قوتوبه رانیفدا رئیس یا بوخانیگ قوتوبه رانیف بوللاری اوزخسور.
سی احتیاجتا سرف قلیب قامالغابینی وه یا مال یوقلمندان خلقک
رئسله رینی نوتوب اورماقچی بولغانینی ایشیت تورا سز.

سرفدنک کارل مارکس کوچه سیده 70 نومرک بر کتی
قوتوبه رانیف مغازه سی بار. بوندا 12 ایشچی، بر رئیس وه بر بوخانی
ایشله بدر. شوکته بر مغازه تک ایچیکه کیر گنده توبنده گی ماللار.
نی اوجراناسز: 1) نورت جوفت ایشیکک بر جوقیده باشقاسی
بر آیاشککی قالمالاری ناله قایسی فیسلاق وه یا شهره. بو
ایشیکلر هم یرلی قومته لارنگ اجازت کاتازی نوردیر ایله یریلد
تد. بر یرلی قومته ده 200 که یاقین اعضا بولسا، شوندان آخجاق
70 بکه نوردیر یریلددر. قالمالاری اوروش، جانجال... بو 70
نگده 50 سینی متخصص دیب روسلارغا یرلددر. بوندان نور
کستانلیلار ایله روسلار آداسدا اوروش جیقادر (مثلا شو بیل 3
نجی یوا (پرا) زاوودیدا بولغانی که بی).

(2) 20 که یاقین عادی که ته بویون باغی، 15-10 فونو
نوکمه، 2-1 بهره، 7-6 جوفت 14-12 نومرک که ته کیر کسز کا.
لوش، 6 توب جیت. اوشیکه: «باختا یر که نلدر که یریلددر» دیب
یازوب قوبانلار. شهر خلقی باختانی قایردان تاپسین 19.

بوندان باشقا 4-3 قوتو میخ، یوددا قوتولاری وه کوب عطر
شیتله لری اوجراناسز. هر 3-2 آیدا 6-5 بوت قمد یاخود 2-1 بوت
چای کیله قالسا 4-3 یوز آدم تاگ نمازی او قولماسدان قوتوبه رانیف
مغازه سی فارشیسیفا باروب، آرفاما آرقا تیزیلیب تیروب نورادیلار.
شو قاعده ایله ساعت 2-1 لезде اوروش، جانجاللار بلن آغیز،
بورون قامانندان سوگ آدم باشیغا بر آیما بر قاداق قمد، چاره ک
قاداق چای آیشیب قاینادلار.

هنه نورت مینگ اعضاسی بولغان 79 نومرک ایشچیلر قوتو.

برایشیک حالی شوندر.

سرفدنک کارل مارکس، هم «فونونیت» کوچه لری تک
بورجه گنده بولغان یاقی دوکانداغی احوال جوده قیزیق. اورت بلن
بر یردن اوتسه کیر 6-5 یوز شیشه، یاقیر... تک تیزیلیب نورغان.
اینی کورهر، بولار نیمه ایکن دیا حیران بولماک. بولار 3-2
کوتوبه رانیف یر یاغی (پترول) آلمان دیب کیچه لری یاغما،
کوتوبه لری تیلدی نوت کوتوکه نلدر تک ایدیشله ری. اوزله ری
ساقدا قاتراشیب، تاملار تک کوتوجیده اوغودان قالیب مور کولمه ک
ده لدر. بو دوکاندان گوشت، نان، ساسیغان توزک پامیدار وه باشقا
مهره لدر یوقاریدا کورسه تیلگن یوسوندا اورسور بلن آلیاند.
آلمان کوشته لرنی ییش قین. کونچه ممکن ایمس. کومکوک کور
کدرگن، ساسیغانغه قارماغ 4 آدمی بولغان حاله که بر قاداغی
کوتوله ک آوقات دیب یریلددر. گوشت اورتا حساب بلن هر
9-8 بختاً 20 کونده بر دفعه یریلددر.

قوتوبه رانیفلاردا جیت، تیک، لیس به ک آز. ایکی کویله ک
قیش اوجون متاع تابا آلمان کیشی اوزینی بختلی ساقاید. کیشکی
وقنده قوتوبه رانیفلاردا کیسک ماللارنگ، کویه یکه نلکی سیزیلیب
قالدی. سوکرا بو ماللارنگ خارجی بازارلاردا اوشمی قالمندان
کین قایتاریلغان ماللار بولغاننی آکلایشیلدی. کوب قیمت بها ایله
سابلادد. بورون بو هم یوق ایسی.

بر آرشین جیت قوتوبه رانیفدا 2% سوم، بازاردا 6-5 سوم.
بر قاداق نوت قوتوبه رانیفدا 65 تین؛ بازاردا 2 سوم.
بر قاداق یلغ (قوروق یاغی) قوتوبه رانیفدا 6 سوم، بازاردا 12-11 سوم.
بر قاداق ساریغ یاغ قوتوبه رانیفدا 6 سوم، بازاردا 13-12 سوم.
بر جوفت ایشیک قوتوبه رانیفدا 40 سوم، بازاردا 120-90 سوم.
بر قاداق کیر ساپونی قوتوبه رانیفدا 2 سوم، بازاردا 8-7 سوم.
بر قاداق یر یاغی قوتوبه رانیفدا 70 تین؛ بازاردا 4 سوم بعضاً 6 سوم

بر دانه توخوم قوئوبهرايقدا 20 تين؛ بازاردا — 1 سوم.
 بر بوت بوغداي قوئوبهرايقدا «2 سوم؛ بازاردا — 40-60 سوم.
 ياختا بازاردا يوق، قوئوبهرايقدا: 1 ياخشي ياختانگ يوني —
 4 سوم 80 تين؛ 2 اورنا ياختانگ يوني — 3 سوم 75 تين؛ 3 نوبدن
 ياختانگ يوني — بر سوم 80 تين.

مسله رنگ آياتي: قارغالارايوني آق كيندل اوباسينگ باشلار
 نيج مکتب منظمي آيغا 90 سوم، مکتب مدبري 135 سوم آياتي
 آلاذلار.

الوداع

كيديووم صحنسنگ يوردي اولان بيرلره
 كيديووم اوراده كي داغلارا دهرلره
 آديم نوركدر دهمير داغلا قارشيلاسام دهرلريم
 ده گيل موسقوف، بهن جهاني حرب ايديبده يه گهريم
 كيديووم قارداشلارله بر مزاردا ياشماغا
 او ديارده ساواشيدا قانلاريمي آقيتماغا
 آنا وطنم ايچين اولوروم هم اولدوروروم
 آق قاورقلو آلتاييلاردا يورد ايچين دورشوروم
 بويويوبده به كا كه لك قارداشلاريم الوداع
 اوز وطنه كيديووم آته جيگم الوداع
 قوله لي نوركشان.

ساويت حكومتيله معاھدھلر

اوتكهن نوياير آينگ 23 نده ساويت حكومتيله له عستان وه
 29 نده ساويت حكومتيله فرانسه حكومتلھري آراسندا بربريگه
 هجوم ايتمسلك معاھدھ نامھلري امضا ايتلدي. بويوك اهميتگه ايگه

بولغان بو معاھدھ نامھلھلري آلتاييزه (تھليل) ايتب اولملازنگ سياسي
 ماهيتيني كورس توب يازيلغان مقاله «باش نوركستان ننگ كيله چمك
 (38 نچي) سايقا قالديرييلدي.

آفغانستاندا

كابل دان بيريلكهن معلوماھه كوره آمان الله خان دورلده آفغا
 ستانك موسقوا سفيري بولوب نورغان غلام نبي خان محكمه كه
 بيرليپ، آتيب اولدورولمشدر.

غلام نبي خان آمان الله خانغا قارشو عصيان قوزغالان چاغدا،
 ساويت حكومتيله كيليشيب، موسقوا ياردهميله عسكر توپلار، آمان
 الله طرفدا نوروب، بجه ساقاغا قارشو سوغوشغا قاتناشان ايدى.
 غلام نبي خان عسكرلھري ايچنده بولشمهريك عسكرلھري ده بارايدى.
 غلام نبي خان سوك وقت آفغانستانغا قايتب كيلكهن ايدى. بوكيتيك
 بولشمهريكلھره ياقين ماسيتمده بولوب، فرال بادشاه حشرلارغا قار
 شو حركت باشلاش يتنده ايگه ملكي آجيليب قالماج نونولمان ايدى.
 كابل دان آلمان معلوماھه كوره غلام نبي خانك قارداشي غلام
 جمال خان وه اولك باشقا ياقينلاري دا حكومت طرفندان تونولوب
 فداالما لارمن.

نوركستانه فبرلھري

معارف ايشلھري

1 — قازاغستان معارف قوميسارنك بير گدن معلومايقا قاراغاندا
 مکتب ياشنداغي قازاق بالالارينگ بوزده 727 سي مکتبلھر كه
 آلمان ايتمن. بو معلومااتنگ نه درجهده توغرو بولوي حقدھ ير
 فكر ايديشمك اوچون يه نه شو قوميسارنك 7 ييللي مکتبلھر ده او قو-

چى قازاق بالالارى حقتە بىر گەن رەقەلەرىنى كۆزدەن كېچىرىش
گە يەتتە. 1931 نجى يىلى 7 يىللىق ابتدائى مەكتەپكە ئورالۇ سىناپ
زىدا او قوجى بالالار شۇنداي كورسە ئېلەدەر:

I	نجى بولومدا قازاق بالالارى	142	مىگ	711
II	نجى بولومدا	48	مىگ	110
III	نجى بولومدا	16	مىگ	606
IV	نجى بولومدا	5	مىگ	64
V	نجى بولومدا	1	مىگ	815
VI	نجى بولومدا			838
VII	نجى بولومدا			482

1931 نجى يىلى 400 قازاق بالاسى 7 يىللىق مەكتەپنى بىر گەن.

1932 نجى يىلى 7 نجى سىنىپتى بىر و جەلەر 800 ايش
بو حاسا كورە پوقاريداعى عمومى سىنىپى بو مەكتەپكە
ئورالۇ سىناپ كەنكى او قوجالار بلەن جاشىشتىر ساگر بر چى سىندە
اوقىدىغان باشداغى بالالار 196 مىگ 300 بولسا 7 جى بو.
لومدا اوقىدىغان بالالار 660 جاماسداغنا بولوب جىقادەر گە بو
هېچ ئىمكان اېمەس. بۇدە قازاغان مەارف قومىسارېنگ سولەدېكى
پروسە ئىلەرنى هوادەن آلمانلىغىنى آجىق كورسە توب نۇرەدەر.

2 — اوزبېكستان مەارف قومىسارلېنگ بىر گەن مەلۇماتى بويىچە
اوزبېكستان اھالىسى آراسىدا سوادلى خلق سىنىپى يۈزدە 52 كورە
سەئەلەدەر. ائىدى شو مەارف قومىسارلېنگ بىر گەن ائىتائىشقا لارغا
سويكە توب اوزبېكستان مەارف وە مەدەنىت سەھەسداغى يۇنۇفلا
زى اوستدە سولەپ يۈر گەن فرەق باش كاشى اكمەل اكرام مەنگ
فكرىمچە بو مابەلغى پروسەت بولوب سوادلىلار سانى بالالار بلەن
بىر گە 35-40 بولسا حقىقت حالغا نۇغرى كېلەر دېدەر.

(«فېزىل اوزبېكستان» 1932 اوعوست 4).

هەلە بۇدە بىر ياقدا نۇرسون مەنە كورنۇك اورنا آسپا يۇرۇسى

باشلۇغى باومان نېمە دېدەر. باومان اورنا آسپا قومسوموللارى
مەركىز قومىتەسى ئويلاشدا سولەگەن بىر نېقىدە مەارف، سوادىر
لك بلەن كورەش مەسئەلىگە كېرەپ شۇنداي دېدەر:

«اورنا قازاق بىر حەرقىي انقلاب شەكلىچە مىلى وە مەناجە سوسىيە
لېسجا كۆلتۈر بولغاغى كورەش كەسى مەم بىر خەبەر ئى قولىغا آلا
بلىق. بو وادەدا قومسومول لوجون ائىتلايدىر گەن ائىش آزمى؟ بو
سەھەدە يەنە كۆپ نەرسەلەر ائىشلەش ئىمكان اېمەس؟ دېگەندەن
سولە ئاير اوز كورە شەرىك بو سەھەسندە كى ائىشلەردەدە كۆز بو
ياقچىلىق كورەمز دېدەر.

باومان سوزىگە دوام ائېتىپ «آوول وە قىتلا قازدا سواد مەسئە.
لېنگ كۆپ گەن آلتا كىتەكە ئىلگىنى سولەنەكەدە سوادىر لىنى ئىرىش
ايشلەرىگە دائىر بىر لېكەن بىر قانچا رەقەلەر حقىقتا هېچ اوقىمايدىر. مەن
بىر قانچا قولخۇز لاردا بولۇندىم. او بىرلەردە سوادلىق سىنىپى يۈزدە
70 حسابلا ئىدەر. آيرىم بىر ياقدا لار بلەن كورەشوب سولەشوب آكلام
گە بو كورسە ئىلگەن مەقدارىنگ اوجدە بىرى گە سوادلى اېكەن. او
لار كەدە كويچىلىكى جەلە سوادلى دېگەندەن سولە باومان سوزىگە
دوام ائېتىپ بو قالغان سوادلىلارنگ دا قانداى سوادلىلار اېكەننى
جودە باخشىلاپ كورسە توب بىرەدەر. بىر قومسومول اوزى سوادلى
سانالادىر. حقىقتە اونىگ سوادى قول قويۇنى بىلەندەن گە عىارت.
يوقسا اوزى آغىز آچوب غازىتائى اھەم اوقى آلتايدىر» دېدەر.

مەنە اوزبېكستان، پۈتۈن ئور كستانداغى ساويت مەارفىنگ
يۇنۇفلارى. بۇدە رەسمى ساويت اۇدارەلەر ئىنگ بىر گەن مەلۇماتىنگ
حقىقت بلەن ماسباپنى وە ساويت باشلۇق لار ئىنگ اوكا قاراشلارى.
3 — اوزبېكستان عمومىتە ئور كستان قومىسارلار ئىنگ مەارف سەھە.
سداغى يۇنۇفلارىنى نەزە اوروب سولەدېكەلەرى، 1933 جى يىلى
عمومى مجورى ابتدائى تەلېم مەسئەسندەن بىت ائىدېكەلەرى، ئور
كستان جەمھورىيەتە مەكتەپ باشداغى بىرلى خلىق بالالار ئىنگ

بۇزۇلدى 72-75 مەكتەپلەرگە يۈرۈش ئۆزىدىكى سۈيۈنچىلىككە يېرىم
 «قىزىل ئۆزبېكىستان» غا تۇتاشقان، ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 مەزكۇر مەكتەپلەردىن ساغلامان ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 قەدىمكى مەكتەپلەر قانداق بولغانلىقىنى بىلىشكە باشلىغانلارنى خەتتە شۇ قىسقا
 قىسقىچە مەلۇماتنى ئوقۇپ ئۆتۈرۈم:

مەكتەپلەر قانداق بولغانلىقىنى بىلىشكە باشلىغانلارنى خەتتە شۇ قىسقا
 قىسقىچە مەلۇماتنى ئوقۇپ ئۆتۈرۈم:

بۇزۇلدى 72-75 مەكتەپلەرگە يۈرۈش ئۆزىدىكى سۈيۈنچىلىككە يېرىم
 «قىزىل ئۆزبېكىستان» غا تۇتاشقان، ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 مەزكۇر مەكتەپلەردىن ساغلامان ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 قەدىمكى مەكتەپلەر قانداق بولغانلىقىنى بىلىشكە باشلىغانلارنى خەتتە شۇ قىسقا
 قىسقىچە مەلۇماتنى ئوقۇپ ئۆتۈرۈم:

بۇزۇلدى 72-75 مەكتەپلەرگە يۈرۈش ئۆزىدىكى سۈيۈنچىلىككە يېرىم
 «قىزىل ئۆزبېكىستان» غا تۇتاشقان، ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 مەزكۇر مەكتەپلەردىن ساغلامان ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 قەدىمكى مەكتەپلەر قانداق بولغانلىقىنى بىلىشكە باشلىغانلارنى خەتتە شۇ قىسقا
 قىسقىچە مەلۇماتنى ئوقۇپ ئۆتۈرۈم:

بۇزۇلدى 72-75 مەكتەپلەرگە يۈرۈش ئۆزىدىكى سۈيۈنچىلىككە يېرىم
 «قىزىل ئۆزبېكىستان» غا تۇتاشقان، ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 مەزكۇر مەكتەپلەردىن ساغلامان ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 قەدىمكى مەكتەپلەر قانداق بولغانلىقىنى بىلىشكە باشلىغانلارنى خەتتە شۇ قىسقا
 قىسقىچە مەلۇماتنى ئوقۇپ ئۆتۈرۈم:

باشقارمادار:

1029 نچى يىلىك دەقارمان چىقا باشلانغان «باش ئۆزبېكىستان» ئىجرائىسى

بىرىنچى يىلىدا (1 نچى دەن 13 نچى سانغاچا)	408 يىت
ئىككىنچى يىلىدا (14 نچى دەن 25 نچى سانغاچا)	482 يىت
ئۈچىنچى يىلىدا (26 نچى دەن 37 نچى سانغاچا)	491 يىت

1381 يىت چىقىشقا.

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Herbert Witt, Berlin 50 16
 Druck: Zentraldruckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 5

ساۋىت روسىيەسىدەن چىقا باشلانغان «باش ئۆزبېكىستان» ئىجرائىسى
 بۇزۇلدى 72-75 مەكتەپلەرگە يۈرۈش ئۆزىدىكى سۈيۈنچىلىككە يېرىم
 «قىزىل ئۆزبېكىستان» غا تۇتاشقان، ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 مەزكۇر مەكتەپلەردىن ساغلامان ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 قەدىمكى مەكتەپلەر قانداق بولغانلىقىنى بىلىشكە باشلىغانلارنى خەتتە شۇ قىسقا
 قىسقىچە مەلۇماتنى ئوقۇپ ئۆتۈرۈم:

بۇزۇلدى 72-75 مەكتەپلەرگە يۈرۈش ئۆزىدىكى سۈيۈنچىلىككە يېرىم
 «قىزىل ئۆزبېكىستان» غا تۇتاشقان، ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 مەزكۇر مەكتەپلەردىن ساغلامان ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 قەدىمكى مەكتەپلەر قانداق بولغانلىقىنى بىلىشكە باشلىغانلارنى خەتتە شۇ قىسقا
 قىسقىچە مەلۇماتنى ئوقۇپ ئۆتۈرۈم:

بۇزۇلدى 72-75 مەكتەپلەرگە يۈرۈش ئۆزىدىكى سۈيۈنچىلىككە يېرىم
 «قىزىل ئۆزبېكىستان» غا تۇتاشقان، ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 مەزكۇر مەكتەپلەردىن ساغلامان ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 قەدىمكى مەكتەپلەر قانداق بولغانلىقىنى بىلىشكە باشلىغانلارنى خەتتە شۇ قىسقا
 قىسقىچە مەلۇماتنى ئوقۇپ ئۆتۈرۈم:

بۇزۇلدى 72-75 مەكتەپلەرگە يۈرۈش ئۆزىدىكى سۈيۈنچىلىككە يېرىم
 «قىزىل ئۆزبېكىستان» غا تۇتاشقان، ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 مەزكۇر مەكتەپلەردىن ساغلامان ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 قەدىمكى مەكتەپلەر قانداق بولغانلىقىنى بىلىشكە باشلىغانلارنى خەتتە شۇ قىسقا
 قىسقىچە مەلۇماتنى ئوقۇپ ئۆتۈرۈم:

سايغىلى ئوقۇغۇچىلار:

بۇزۇلدى 72-75 مەكتەپلەرگە يۈرۈش ئۆزىدىكى سۈيۈنچىلىككە يېرىم
 «قىزىل ئۆزبېكىستان» غا تۇتاشقان، ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 مەزكۇر مەكتەپلەردىن ساغلامان ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 قەدىمكى مەكتەپلەر قانداق بولغانلىقىنى بىلىشكە باشلىغانلارنى خەتتە شۇ قىسقا
 قىسقىچە مەلۇماتنى ئوقۇپ ئۆتۈرۈم:

بۇزۇلدى 72-75 مەكتەپلەرگە يۈرۈش ئۆزىدىكى سۈيۈنچىلىككە يېرىم
 «قىزىل ئۆزبېكىستان» غا تۇتاشقان، ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 مەزكۇر مەكتەپلەردىن ساغلامان ئۆزبېكىستاننىڭ بۈيۈك شەھىرى
 قەدىمكى مەكتەپلەر قانداق بولغانلىقىنى بىلىشكە باشلىغانلارنى خەتتە شۇ قىسقا
 قىسقىچە مەلۇماتنى ئوقۇپ ئۆتۈرۈم:

پورژده 75-72 مکتبلەرگه بیرله شریلدیگینی سویله دیگلدی بر آندا «قیزیل اوزبکستان» غازتاشندا، اوزبکستان ننگ بویوک شهر وه معارف مرکزله رندهن سالغان اوزبکستانگ بورونومر گزی سر. قند مکتبلهرنگ قانداي ایشکه باشلاغانلاری حقتده شو فیسقارینغ نغل ایتدیگیز معلوماتی اوقوب اوتورامز:

مقاله ننگ یاشندا «یتته هم بالا مکتبگه تاریلماي قالماسین» دیگهن بر جمله یازیلغان. سرفند مکتبلهرنگ سه تاپر باشندا آچی. ایشلاری کیرهک ایگهن. والفر په کی شهر (یعنی روس) مکتبلهری که اوز وقتده، 6 نچی سه تاپرده درسگه باشلی آلمانلار. سانق (19) ایسکی شهر (یعنی شهریک تودک قسی) مکتبلهری بولسا رسا آچیلغان سانلوب گنه قالغان.

ایسکی شهر مکتبلهرندهن 10 نچی مکتبگ 30 غروپدهن 3 گهسی نوبلانا بیلگهن. قالغانلاری اوجون اوقوجی تایلماي تورادر. په کیدهن سالیئوی لازم بولغان مکتبلهر سالیئوب یتسه گه نی که نی کوب ایسکی مکتبلهرنگ رهموتلاری ده یتسه گهن.

مکتبلهر قینش اوجون اونون بلهن نامین ایتلمه گهن. سرفند رایونداغی مکتبلهرده 5000 اوقوجی اوجون سرالار یوق. اوزبکستان شریات ادا رهسی اوزبک مکتبلهرنی درسک بلهن نامین ایتشی حقتدانی و غده سینی بو ییل هم تونماغان یعنی مکتبلهر درسک بلهن نامین ایتلمه گهن.

سرفندده کی مکتبلهرنگ بو یلمی احتیاجی اوجون 100 معلم یتسه یدر. («قیزیل اوزبکستان»، 16. IX. 32.)
(خبرلهرنگ دوامی قایانگ 2 نچی وه 3 نچی یتلهر تهمیر.)

باشقار عا دار:

1929 نچی ییلک ده قایرمان چیغا باشلانان «باش تورکستان» گرو عاسی برنجی ییلدا (1 نچی دهن 13 نچی ساتاچا) = 408 بیت
ایکنجی ییلدا (14 نچی دهن 25 نچی ساتاچا) = 482 بیت
اوجنچی ییلدا (26 نچی دهن 37 نچی ساتاچا) = 491 بیت

ساویت روسیه سندهن چیقا بیلش اوجون

ساویت روسیه سندهن چیت اولکه لهر که چیقیش ایدمیکه چه والفر خارخدا فرقه وه دولت ایتلهرینی به چه روحی بیلکلی مأمور. لار ایله قومونستلار اوجون گنه ممکن ایدی. ایمدی ایسه باشقا ساویت نعلهریکده بویوک مقدارده والیونه تولشی شرطیله ساویت سلکینی تاشلاب کیتیش اوجون یول آچیلشدر.

موسخوادا چیقادرعان «ایزوستیا» غازتاشینگ 30. XI. 32. تاریخلی نسخمنده بیرلگهن رسمی معلومانه کوره، آرتق هرکس ساویت اتفاقدان چیقیب کیتو اوجون «ایشوربت» (روسیه غاکیلو. چی اجنبی یوللاریلار اوجون بیلکبلهنگهن مؤسه) آرقالی پاسپورت آلا بیلیر. ایشجیلهر والیونا ایله 500 سوم، باشقا سفندان بولمالار 1000 سوم وه یونگ اوشیکه صلیب احمر اوجون 10% سانق تولب، بونون عمری بویونجا ساویت مملکتینی تاشلاب کیتو آولار.

عجبا ساویت اولکه سنده بو قادیار والیوناسی (اجنبی آقچاسی) بار کیتشی نایبیلارمیکهن؟ ساویت حکومتی بو «اصلاحات» نی شه سز حکومت قاساسیعا والیونا توشورمهک مقصدیله قیلشدر. بولشه ویکلهر دیکاتوراسی آستندا اوز نوغانلاری وه یاقینلاری قالغان کیشیلهر اولارنی قیریل جهمندهن چقاریب آلاق اوجون چیندهن او نامالغا یول بوللاسالار، او آقچانگ بیلکبلهنگهن کیشیلهر که باروب یتشده بهک شبهه لیدر.

سابقی اوقومیلار سیمز

تورکستاننگ برکنه ملی اشریاتی بولغان «باش تورکستان» ننگ منتظم چیقیب نوروشی اوجون آیونه بورجلارگزی و قندده توله شگزی اوتومهز! باشقارعا.